

ÜNİTE=5

Bölgesel Uluslararası Örgütler: Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

Avrupa Konseyi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Avrupa'nın en geniş katılımlı iki örgütüdür. Her ikisi de Avrupa'da demokrasinin gelişmesinden insan ve azınlık haklarının korunmasına kadar geniş kapsamlı bir faaliyet alanına sahiptir.

AVRUPA KONSEYİ

5 Mayıs 1949'da kurulan Avrupa Konseyi 47 üye ülkesiyle Avrupa'nın en geniş katılımlı örgütlerinden biridir. Merkezi Strazburg'da olan örgütün temel amacı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ve bireylerin korunmasına dair benzer belgeleri temel alarak Avrupa çapında ortak demokratik ilkelerin gelişmesini sağlamaktır.

Avrupa Konseyi'nin Tarihçesi

Bu koşullarda 5 Mayıs 1949'da Belçika, Danimarka, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsveç ve Britanya Londra Antlaşması'na imza atarak Avrupa Konseyini kurdular. Bu ülkeler, Avrupa Konseyi Statüsü olarak da geçen Londra Antlaşması'nın ön sözünde halklarının ortak mirasını oluşturan manevi değerlere ve gerçek bir demokrasinin temelini oluşturan bireyin özgürlüğüne, siyasi özgürlüğe ve hukukun üstünlüğüne bağlılıklarını belirttiler ve örgütün amacını da ortak mirasları olan bu idealleri ve ilkeleri hayata geçirmek olarak belirlediler. Bu amaçla Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 1950'de imzalandı ve 1953'te yürürlüğe girdi. 1959'da da AİHS'ye istinaden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kuruldu Kuruluşunun hemen ardından aynı yıl Türkiye, Yunanistan ve İzlanda Avrupa Konseyi'ne üye olmuşlardır. Batı Almanya 1951'de, Avusturya 1956'da, Kıbrıs 1961'de, İsviçre 1963'te ve Malta da 1965'te örgüte katılmıştır. Soğuk Savaş sona erdiğinde eski Sovyet coğrafyasında ortaya çıkan yeni devletlere ve Doğu Avrupa devletlerine kapısını açan Avrupa çapındaki ilk örgüt de Avrupa Konseyi olacaktır. Avrupa Konseyi üyeliği hem yeni devletlerin yeni rejimlerinin meşru kabul edildiğinin bir nevi göstergesi hem de AB

ve/veya NATO'ya üyeliğin temelini hazırlayan bir başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir AB'nin 1993 Kopenhag Kriterleri'ne göre AB'ye aday bir ülkenin AİHS'yi tüm maddeleri ile çekincesiz kabul etmiş olması gerekir. Aday ülkenin Avrupa Konseyi'nin çocuk haklarına, ayrımcılığın önlenmesine ve ulusal azınlıkların korunmasına yönelik antlaşmalarına imza atıp atmadığı da önemli bir adaylık kriteridir çünkü Kopenhag kriterleri aday ülkelerde azınlıklara ilişkin herhangi bir ayrımcılığın bulunmamasını, ırk ayrımcılığının olmamasını, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın yasaklanmış olmasını aramaktadır ve bu antlaşmalar bu bağlamda önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Avrupa Konseyi ve AB arasındaki bu işbirliği 2005'te resmî bir nitelik de kazanmış ve iki örgüt arasında bir Mutabakat Belgesi imzalanmıştır.

Avrupa Konseyi Kurumları

Bakanlar Komitesi

Avrupa Konseyi'nin karar verme organıdır ve üye ülkelerin Dışişleri Bakanlarından veya onların Strazburg'daki temsilcilerinden oluşur. AİHM kararlarının icrasını takipten de sorumludur. Ayrıca örgüte yeni üyelerin kabulüne karar veren organdır. Avrupa Konseyi bünyesinde imzaya açılan antlaşmaların nihai hâlini veren de Bakanlar Komitesidir. Bir antlaşmanın kabul edilmesi için temsilcilerin üçte ikisinin oyu gereklidir. Antlaşmanın imzaya açılma tarihini de Bakanlar

Konseyi belirler. Antlaşmalar sadece onları onaylayan devletleri bağlar. Üye ülkelere yönelik tavsiye kararları alma yetkisi de Bakanlar Komitesine aittir.

Parlamente Asamblesi

Avrupa Konseyi Parlamente Asamblesi üye ülkelerin parlamentolarından seçilen temsilcilerden oluşur. Yılda dört kez toplanan Parlamente Asamble her sene kendi içinden bir Başkan seçer. Seçilen Başkan en fazla üç dönem başkanlık yapabilir. Parlamente Asamble’de ülkeler nüfuslarına oranla temsil edilir. Tam ve yedek

olmak üzere 636 üyeye sahip Parlamente Asamble’de ayrıca 18 de gözlemci bulunur. Gözlemciler Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülkelerin temsilcileridir; oy hakları yoktur fakat Parlamente Asamble Başkanı’nın onayıyla söz hakkına sahiptirler. Avrupa Konseyi Parlamente Asamblesi’ni oluşturan parlamentolar, ülkelerinin ulusal

meclislerinden atanır. Kendilerini seçen 800 milyon Avrupalıyı burada temsil ederler. Parlamente Asamble içinde de günümüzde beş siyasi grup bulunmaktadır. Bunlar, Sosyalist Grup, Avrupa Halklarının Partisi, Avrupa İçin Liberallerin ve Demokratların İttifakı, Avrupalı Demokrat Grubu ve Birleşik Avrupa Soludur. Bütün siyasi gruplar Avrupa Konseyi’nin temel ilkeleri olan siyasi çoğulculuğa, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne bağlı olmalıdır. Asamble üyeleri hangi gruba bağlı olacaklarını seçmekte özgürdür. Avrupa Konseyi Parlamente Asamblesi’nin yasama yetkisi yoktur. Bir danışma meclisi niteliği gösterir. AİHM yargıçlarını ve İnsan Hakları Komiseri’ni seçme yetkisi Asamble’dedir. Eğer bir üye devlet sürekli olarak yükümlülüklerini aksatıyorsa o üye devletin ulusal delegasyonunu onaylamama ve geri çevirme yetkisine sahiptir. Ayrıca bu devletin üyeliğinin askıya alınmasını da talep edebilir.

Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi

Avrupa Konseyinin demokrasinin yerel ve bölgesel yönetimlerdeki önemine istinaden kurduğu, Avrupa Konseyi içinde yerel ve bölgesel yönetimleri temsil eden danışman organdır. Kongre yılda bir kez Strazburg’da toplanır. Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi temsilci heyetlerinde ülke coğrafyalarının, politik yapılarının, yerel ve bölgesel yönetim modelinin ve kadın-erkek oranının dengeli bir biçimde temsil edilmesi koşulu aranır.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 1950’de imzaya açılmış, 1953’te yürürlüğe girmiştir. Bu gelişmeyi takiben 1959’da Strazburg’da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kurulmuştur. AİHM, AİHS ile güvence altına alınmış olan medeni ve siyasi hakların çiğnenmesinden şikâyetçi olan bireylerin veya devletlerin başvurularını değerlendiren bir uluslararası mahkemedir. 1998’den beri tam zamanlı bir mahkeme olarak işlemektedir ve bireyler doğrudan AİHM’ye başvurabilmektedir. AİHS ve AİHM Avrupa’da demokrasiyi ve hukukun

üstünlüğünü koruyan ve destekleyen en etkili araçlardan biridir. AİHS’nin imzacı devletleri, bu uluslararası antlaşmayla birlikte sadece kendi vatandaşlarının değil, kendi yargı alanı içindeki herkesin siyasi ve medeni haklarını korumakla yükümlüdür. Bu haklar yaşama hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, cezaların yasallığı, özel hayatın ve aile hayatının korunması, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, dernek kurma ve toplanma özgürlüğü, evlenme hakkı olarak kısaca sayılabilir. Yine Sözleşme’ye göre işkence, kölelik ve zorla çalıştırma yasaktır. Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanmanın cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanması gerekir; yani ayrımcılık yasaktır. Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapma hakkına sahiptir.

protokoller sadece kendilerini imzalayan ve onaylayan devletleri bağlamaktadır. AİHS ile kurulan insan hakları denetim mekanizmasına yönelik en önemli değişikliklerden biri 11. Protokol’le gerçekleşir. 1998’de yürürlüğe girdi. 11. Protokol izlenen usulü umulduğu gibi hızlandırmıştır fakat AİHM’nin iş yükünün yapılan değişikliklere rağmen aşılamayacağı da kısa sürede ortaya çıkmıştır. Bu sorun üzerine 2000’de AİHM’nin etkinliğini sürekli kılmak yönünde bir tartışma süreci başlatılacaktır. Bu sürecin sonunda 14. Protokol Bakanlar Komitesi tarafından 2004’te kabul edilir ve 2010 itibarıyla da yürürlüğe girer. Aşağıda AİHM hakkında verilen bilgilerin hepsi 14. Protokol’le yapılan değişiklikleri kapsamaktadır. AİHM, AİHS’ye taraf devlet sayısına eşit yargıçtan oluşur. Tüm Avrupa Konseyi üyeleri AİHS’yi onayladıkları için bu sayı 47’dir. Yargıçlar Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi tarafından her üye ülkenin sunduğu üç aday arasından oy çokluğuyla seçilir. Yargıçların atandıkları ülkenin vatandaşı olma şartı yoktur. Yargıçların görev süresi

9 yıldır ve tekrar seçilmeleri mümkün değildir. Yargıçlar üye ülkeler bazında seçilseler de ülkelerini temsil etmezler; tamamen bağımsızdırlar ve bağımsızlıkları ile tarafsızlıklarını zedeleyecek herhangi bir görev üstlenemezler. Ayrıca hiçbir yargıç, diğer yargıçlar tarafından gerekli koşulları yerine getirmediğine üçte iki çoğunluk ile karar verilmedikçe görevden alınamaz. AİHM’ye bireyler ve devletler dava başvurusunda bulunabilir. Bu başvuru Avrupa Konseyi üyesi ve AİHS’yi onaylamış devlet veya devletlere karşı yapılabilir. Bireysel başvuru her gerçek kişi, hükûmet dışı kuruluş veya kişi gruplarını kapsamaktadır. AİHM’ye ancak, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen ilkeleri uyarınca iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren altı aylık bir süre içinde başvurulabilir. Başvurunun konu bakımından

Sözleşme veya Protokollerinin hükümleriyle bağdaşmaması, dayanaktan açıkça yoksun veya bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması niteliğinde olması hâlinde başvuru kabul edilmeyecektir. 14. Protokol’le yapılan önemli değişikliklerden biri de başvurunun kabul edilebilirlik koşullarına başvuran kişinin önemli bir zarar

görmüş olmasının eklenmesidir. Ancak AİHS ve Protokollerde belirtilen insan hakları na saygı ilkesi gereğince başvurunun esası hakkında incelemeye gerek bulunması ve başvuru konusu olayın ulusal mahkemelerce yeterince incelenememiş olması durumlarında “önemli bir zarar görme” şartı aranmayacaktır. Başvuru kabul edildikten sonra Mahkeme, başvuruyu taraşarın temsilcileriyle birlikte inceler. Dostane çözüm durumunda Mahkeme, olayların ve kabul edilen çözümün kısa bir özeti ile sınırlı bir kararla başvuruyu kayıttan düşürür. Mahkeme aksine karar vermediği sürece duruşmalar kamuoyuna açıktır. Eğer Mahkeme AİHS ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili tarafın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırılabiliyorsa Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder. AİHM kararının infazını Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi denetleyecektir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri

İnsan Hakları Komiseri 1999’da Avrupa Konseyi’ne bağlı bağımsız bir kurum olarak kurulmuştur. Temel amacı Avrupa Konseyi üyesi devletlerin insan haklarına saygısını ve insan haklarına ilişkin farkındalığını geliştirmektir.

Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı

Sivil toplum, Avrupa Konseyi’nin insan haklarının ve demokrasinin korunması ve geliştirilmesi misyonunun en önemli bileşenlerinden biri kabul edilmektedir. Bu nedenle sivil toplumun temsilcisi kabul edilen uluslararası sivil toplum örgütleri 1952’den beri Avrupa Konseyi için bir nevi danışma kurumu statüsündedir.

Avrupa Konseyi'nin Faaliyetleri

Avrupa Konseyi'nin en temel faaliyet alanlarını insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, demokrasi ve hukukun üstünlüğü misyonları çerçevesinde gerçekleştirdiği planlar, projeler ve eylemler oluşturmaktadır. Terörle mücadele, sosyal uyum, eğitim, kültür gibi konular da faaliyet alanlarını biçimlendirir.

Venedik Komisyonu

Venedik Komisyonu Avrupa Konseyi'nin anayasal konularla ilgili danışma organıdır. Uzun adı Hukuk Yoluyla Demokrasi Avrupa Komisyonu olan Venedik Komisyonu 1990'da, bir başka ifadeyle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin anayasa hazırlama sürecinde acil yardıma ihtiyaç duydukları bir dönemde kurulmuştur. Üyelerini anayasa hukuku ya da uluslararası hukuk alanlarında uzman akademisyenler, anayasa mahkemesi yargıçları ya da çeşitli ülkelerden parlamenterler oluşturur.

Avrupa Komisyonu İzleme Mekanizması

Avrupa Konseyi izleme mekanizmasının birimlerini her biri bir Avrupa Konseyi antlaşmasına dayanan şu komiteler oluşturur: İşkencenin Önlenmesi Komitesi, Sosyal Haklar Komitesi, Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu, Ulusal Azınlıkların Korunması, Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), İnsan Ticaretine Karşı Uzmanlar Grubu, Terörizmin Şnansması ve Kara Para Aklanmasıyla Mücadele Tedbirlerinin Değerlendirilmesi Komitesi (MONEYVAL). Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme

1992'de imzaya açılmış, 1995'te de yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Konseyi ve Türkiye

Türkiye Avrupa Konseyi'ne 1949'da, kurulduktan kısa bir süre sonra katılmıştır ve 1952, 1958, 1965, 1972, 1987, 1992 ve 2010 yıllarında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Dönem Başkanlığı'nı yürütmüştür. Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi'nde Türkiye 12 asil, 12 yedek üyeyle temsil edilmektedir. Ocak 2010 tarihinde,

Türkiye Heyeti Başkanı Mevlüt Çavuşoğlu iki yıllığına Parlamenter Asamble Başkanı seçilmiş, görevi 2012'de sona ermiştir. Türkiye, AİHS'yi 1950'de imzalamış, 1954'te onaylamıştır. AİHM'ye bireysel başvuru hakkı ise 1987'de tanınmıştır. 2010 itibarıyla Türkiye Avrupa Konseyi bünyesindeki 210 antlaşmanın 71 tanesine taraf değildir. Taraf olmadığı antlaşmalar arasında Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi ile Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı da vardır. Özetle, Türkiye'nin AB'ye adaylık süreciyle birlikte yaptığı mevzuat değişikliklerinin yarattığı olumlu havaya rağmen insan ve azınlık haklarının hâlâ Türkiye ile Avrupa

Konseyi arasındaki en gergin konuyu oluşturduğunu söylemek mümkündür.

AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

Avrupa-Atlantik bölgesinin Vancouver'dan Vladivostok'a kadar uzanan geniş coğrafyasının en geniş katılımlı uluslar arası örgütü Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'dır. 2010 itibarıyla 56 üye ülkenin yer aldığı örgüt, 1973'te yola Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) olarak çıkmış, Soğuk Savaş'ın ardından bölgesinde doğan yeni ihtiyaçlarla birlikte yeni bir kurumsallaşmaya giderek 1995'te Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) (Organization for Security and Co-operation in Europe: OSCE) adını almıştır. AGİT'i diğer uluslararası örgütlerden ayıran en önemli özelliği, bir örgütün devletlerden ayrı varoluşunu temellendiren en önemli belge olan kurucu bir antlaşmaya sahip olmaması, dolayısıyla klasik bir uluslararası örgüt portresi çizmemesidir.

AGİT'in Tarihçesi

1962-Küba Krizi'yle dünya iki kutuplu Soğuk Savaş düzeninin en kritik dönemlerinden birini yaşadı ve nükleer bir savaşın eşiğine geldi. Ancak ilginç bir şekilde bu kriz olumlu bir sonuç doğurarak iki kutup lideri ABD ve SSCB arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının da başlangıcı oldu. Soğuk Savaş artık “soğuk” veya “savaş” olmaktan çıkmış; daha çok iki süper güç arası rekabete dönüşmüştü. 1972’de ön görüşmeler başladı ve ardından bütün Avrupa devletlerinin ve ABD ile Kanada’nın da katılımıyla 1973’te Helsinki’te Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı toplandı. Doğu ve Batı arasında bir diyalog ve müzakere platformu oluşturmak amacıyla düzenlenen Konferans’ın ilk önemli çıktısı iki yıl süren müzakere sürecinin ardından 1 Ağustos 1975’te imzalan Helsinki Nihai Senedi oldu. Helsinki Nihai Senedi hem bu sürecin en önemli çıktısı hem de Yumuşama döneminin en önemli sembollerinden biri olacaktı.

1975-Helsinki Nihai Senedi

Yasal bir belge olmadığı için katılan devletlere yönelik yasal bir bağlayıcılık veya Nihai Senet’te belirlenen ilkelerin ihlali durumunda herhangi bir yaptırım uygulama yetkisi söz konusu değildir. Katılan devletler sadece Helsinki Nihai Senedi aracılığıyla siyasi taahhütlerde bulunmuşlardı r. 1975-Helsinki Nihai Senedi katılımcı 35 devletin arasındaki ilişkilere rehberlik edecek bir İlkeler Bildirisi içermektedir:

1. Egemen eşitlik ve egemenliğe saygı
2. Kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma
3. Sınırların ihlal edilmezliği
4. Ülke bütünlüğünün korunması
5. Anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü
6. İşişlerine karışmama
7. Düşünce, din ve vicdan özgürlüklerini de kapsamak üzere insan hakları ve temel özgürlüklere saygı
8. Halkların eşitliği ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanması
9. Devletler arasında işbirliği
10. Uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi

Bu 10 ilke dışında Helsinki Nihai Senedi “Üç Sepet” adı verilen üç ayrı boyuta sahiptir. Bunlar siyasi ve askerî boyut, ekonomi ve çevre sorunları boyutu ile insani boyuttur.

Siyasi ve Askerî Boyut

Karşılıklı güvenin inşası için şeffaflığa önem verilmektedir. Bu amaçla sayılan önlemler, devletlerin büyük çaplı askerî harekâtlarının ve askerî kuvvet kaydırmalarının önceden duyuru konusu yapılması ve devletlerin

karşılıklı olarak birbirlerinin askerî harekâtlarına gözlemci olarak davet edilmesidir. Karşılıklı güven inşasının bir diğer anahtar kavramı da silahsızlanmadır.

Ekonomi, Bilim, Teknoloji ve Çevre Alanlarında İşbirliği Boyutu

Katılımcı devletler arasındaki ticaretin geliştirilmesi, sanayide işbirliğine gidilmesi ve ortak çıkara yönelik projeler üretilmesi, bilim ve teknolojiye işbirliği ile ortak çevre sorunlarına eğilinmesi bu sepetin öngördüğü işbirliğini sağlamak için sayılan önlemlerdir.

İnsani Boyut

Halklar arasındaki temasın geliştirilmesi, sınır değişiklikleri nedeniyle bölünen ailelerin birleştirilmesi, farklı devletlerin vatandaşlarının evliliklerinin kolaylaştırılması, devletler arasındaki seyahatlere dair önlemlerin esnekleştirilmesi gibi konular bu sepet dâhilinde yer almaktadır. Helsinki Nihai Senedi’yle II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da oluşan sınırların ihlal edilmezliği kabul edilmiş ve bu sınırların meşruiyeti tanınmıştır. Siyasi/askerî, insani ve ekonomik/çevresel

olmak üzere üç boyutu kapsayan Helsinki Nihai Senedi'nin en önemli yönü, devletlerarası ilişkilere rehberlik etmek üzere kabul edilen ve AGİK'in anayasasını oluşturan ilkelerdir.

“Konferans”tan “Teşkilat”a

1975-1989 arasında AGİK düzenlenen seminerle ve toplantılarla devam etse de heyecanını ve pırıltısını kısa sürede kaybetti. 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgali Helsinki Nihai Senedi'nin sadece siyasi taahhütlerden öteye gitmediğini gösterirken 1980'de ABD Başkanı Reagan'ın Soğuk Savaş söylemini alevlendirmesiyle birlikte iki blok arasındaki güvenlik temelli işbirliği umutları da geri plana düştü. SSCB'nin dağılması ve Doğu Bloku'nun çözülmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni devletler, devletler arasındaki yeni çatışmalar ve ulusal azınlık sorunları AGİK'i yepyeni güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya bıraktı. Hem NATO hem eski Varşova

Paktı üyelerini hem de tarafsız devletleri kapsayan AGİK, bu niteliğiyle ortaya çıkan bu karmaşada farklı tarafları bir araya getirebilme olasılığına sahip yegâne örgütlerden biriydi. AGİK'in Soğuk Savaş sonrası dönüşümünün yönünü çizen temel belge 1990- Paris Şartı oldu. Kasım 1990'da imzalanan “Yeni Avrupa için Paris Şartı”, adından da anlaşılacağı üzere Avrupa'da yeni bir demokrasi, barış ve birlik döneminin başladığına işaret ediyordu. Cepheleşme çağının ve Avrupa'nın bölünmüşlüğü'nün son bulduğu ilan edilirken katılımcı devletler insan hakları ve temel özgürlüklere dayalı demokrasiye sarsılmaz bir bağlılık göstereceklerini ve serbest ekonomiye geçeceklerini beyan ediyorlardı. Ekonomik özgürlük, toplumsal adalet ve çevreye karşı sorumluluk refah için vazgeçilmez kabul edilirken serbest pazar ekonomisine

yeni geçecek olan ülkelerle işbirliğinin de altı çiziliyordu. Paris Şartı aynı zamanda AGİK'in yeni bir kurumsallaşma sürecine girmesinin de başlangıç noktasıydı. Serbest Seçimler OŞsi, Kıdemli Memurlar Komitesi, Çatışmaları Önleme Merkezi ve AGİK Sekreteryası yeni AGİK birimleri olarak ortaya

çıktı ve AGİK Parlamenter Asamblesi'nin kurulması kararı alındı. 1994'te gerçekleştirilen Budapeşte Zirvesi'nde örgütün adının değişmesine yönelik alınan kararla birlikte bu yeni kurumsallaşma süreci tamamlanacaktı. 1995'te AGİK yerini Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatına (AGİT) bıraktı. Budapeşte Zirvesi aynı zamanda AGİT'in etnik ve bölgesel çatışmalarla daha yakından ilgileneceğinin de ilanı oldu.

1996-Lizbon ve 1999-İstanbul Zirveleri'nde de AGİT'in kurumsal yapısı gelişmeye ve faaliyet alanlarının tanımlanmasına devam edildi. 1996-Lizbon Zirvesi'nde hem 21. Yüzyıl Avrupası İçin Ortak ve Kapsamlı Güvenlik Modeli bildirisiyle AGİT'in güvenlik ve istikrarın sağlanmasındaki rolü güçlendirildi hem de AGİT

Medya Özgürlüğü Temsilciliği kurularak insani boyut odağı genişletildi. 1999-İstanbul Zirvesi toplandığında AGİT artık saha operasyonlarının sayısı artmış ve ölçeği genişlemiş bir uluslararası örgüttü. Ulusal

azınlıklara mensup kişilerin hakları da dâhil insan haklarına tam saygının başlı başına bir amaç olduğu, egemenlik ve toprak bütünlüğüne zarar vermediği, aksine onu güçlendirdiği vurgulandı. İnsan hakları, temel özgürlükler, demokrasi ve hukuk devleti AGİT'in kapsamlı güvenlik kavramının merkezinde yer almaktadır,

denildi ve düşünce ve inanç özgürlüğü de dâhil insan hakları ve temel özgürlüklerin ihlali, hoşgörüsüzlük, saldırgan milliyetçilik, ırkçılık, şovenizm, yabancı düşmanlığı ve anti-semitizm ile mücadele edileceğinin altı çizildi. Cinsiyet eşitliği, kadına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması, kadın ve çocuklara karşı şiddetin önlenmesi de AGİT'in ele alacağı hususlar olarak sayıldı. de, Soğuk Savaş sonrasında asıl olarak siyasi ve askerî güvenlik boyutu ile insani boyutun AGİT'in iki temel faaliyet alanı olarak geliştiğini söylemek mümkündür.

AGİT'in etkin faaliyet gösterdiği bölgeyse Viyana'nın doğusudur.

AGİT'in Yapısı ve Faaliyetleri

AGİT bölgesine olan yakınlıkları ve kültürel, ekonomik, tarihî ve siyasi ilişkileri nedeniyle bazı Akdeniz Ülkeleri (Mısır, Fas,

Tunus, Ürdün, Cezayir ve İsrail) ile Japonya, Kore Cumhuriyeti ve Tayland örgüte üye olmamakla beraber, "İşbirliği Ortakları" adı altında AGİT içinde özel bir statüye sahiptirler.

Müzakere ve Karar-Alma Organları

Zirveler: Katılan devletlerin devlet ve hükûmet başkanlarının periyodik toplantılarıdır. Bugüne kadar 7 AGİT zirvesi yapılmıştır; bunlar sırasıyla Helsinki (1975), Paris (1990), Helsinki (1992), Budapeşte (1994), Lizbon (1996), İstanbul (1999) ve Astana (2010) zirveleridir.

Bakanlar Konseyi: Katılan devletlerin Dışişleri Bakanlarından oluşur. Devlet ve hükümet başkanları zirvesinin olacağı yıllar hariç her sene bir kez toplanır Bugüne kadar 7 AGİT zirvesi yapılmıştır; bunlar sırasıyla Helsinki

(1975), Paris (1990), Helsinki (1992), Budapeşte (1994), Lizbon (1996), İstanbul (1999) ve Astana (2010) zirveleridir.

Bakanlar Konseyi: Katılan devletlerin Dışişleri Bakanlarından oluşur. Devlet ve hükümet başkanları zirvesinin olacağı yıllar hariç her sene bir kez toplanır

Güvenlik İşbirliği Forumu: Silahların kontrolü, silahsızlanma ve güvenlik artırıcı önlemlerle ilgilenir.

Ekonomi ve Çevre Forumu: AGİT'in ikinci sepetine ilişkin ve yılda bir kez toplanan Ekonomi ve Çevre Forumu'nda güvenliğin ekonomik ve çevresel boyutları ele alınır.

Operasyonel Yapı ve Kurumlar

AGİT'in en önemli niteliklerinden biri de AGİT'in esnekliğini korumak ve bir AGİT bürokrasinin doğmasını engellemek amacıyla AGİT kurumlarının bir merkezde toplanmamasıdır.

Dönem Başkanlığı: Her sene Bakanlar Konseyinde belirlenen bir devlet AGİT dönem başkanlığı görevini yürütür.

AGİT Genel Sekreteri ve AGİT Sekreteryası: AGİT Genel Sekreteri, Dönem Başkanı'nın temsilcisidir ve AGİT'in en yüksek idari sorumlusudur. Bakanlar Konseyi tarafından üç senede bir atanır;

AGİT Troykası: Dönem başkanı, bir önceki dönem başkanı ve bir sonraki dönem başkanından oluşur. Troyka'nın işlevi dönem başkanlığına tavsiyelerde bulunmakla sınırlıdır. AGİT'in geçmişini, bugünü ve geleceğini temsil eder.

AGİT Parlamenter Asamblesi: 56 ülkeden 320 üyeden oluşmaktadır. Temel amacı katılımcı devletlerin parlamentoları arasındaki diyalogu etkin hâle getirmektir.

Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları OŞsi (ODIHR): AGİT'in insani boyuta yönelik ilgisinin en açık temsilcisidir. Merkezi Varşova'dadır. 1990'da Doğu Bloku'nun yıkılmasının ardından ortaya çıkan yeni devletlerin demokratikleşme sürecinde AGİT'in oynadığı rol nedeniyle Serbest Seçimler OŞsi olarak kurulmuştur. O günden günümüze seçim gözlemciliği en önemli faaliyet alanlarından biridir. Fakat

1992'de kurumun amaçları genişletilmiş ve Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları OŞsi (ODIHR) adını almıştır. Sadece seçim gözlemciliği değil, demokratikleşme, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, hoşgörü ve ayrımcılığın önlenmesi de faaliyet alanları hâline gelmiştir. Ulusal insan hakları kurumlarının geliştirilmesi,

ulusal yasal kurumlara teknik destek verilmesi, sivil toplumun ve sivil toplum örgütlerinin gelişiminin desteklenmesi ve gazetecilerin eğitimi konularında son derece aktiftir. Terörle

Mücadele Eylem Planı uyarınca uluslar arası terörle mücadele antlaşmalarının ve protokollerinin uygulanmasında katılımcı devletlere teknik destek

ve danışmanlık hizmeti vermek görevi de ODIHR'ye verilmiştir. Terörle Mücadele Eylem Planı uyarınca uluslararası

terörle mücadele antlaşmalarının ve protokollerinin uygulanmasında katılımcı devletlere teknik destek ve danışmanlık hizmeti verir.

Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği: AGİT, Soğuk Savaş sonrasında azınlık sorunlarının çözümü ve azınlık haklarının gelişimi için önemli bir referans noktasıdır. Yüksek Komiser'in görev süresi 3 senedir fakat bir dönem daha yenilenebilir. Bağımsızlık, tarafsızlık, gizlilik ve işbirliği Yüksek Komiser'in görevinin temel nitelikleridir.

Yüksek Komiser'in açık çatışmaya dönüşmüş gerilimlere müdahalesi söz konusu değildir.

Medya Özgürlüğü Temsilcisi: Bu makam, ifade özgürlüğünü ve onun bir boyutu olan medya özgürlüğünü temel bir insan hakkı olarak kabul eden katılımcı devletlerin, bu kabul ile içine girdikleri siyasi taahhüdü ne ölçüde yerine getirdiklerini değerlendirmek üzere 1996'da kurulmuş, ilk temsilci 1997'de atanmıştır. Merkezi Viyana'dadır. Üç sene için atanan temsilcinin görevi bir dönem daha uzatılabilir. Medya Özgürlüğü Temsilci'sinin ilk görevi katılımcı devletlerde medyada yaşanan gelişmeleri takip etmek ve ifade özgürlüğünün ihlaline ilişkin durumlarda erken uyarıda bulunmaktır. İkinci göreviyse katılımcı devletlerin AGİT'in ifade özgürlüğü ve özgür medyaya ilişkin ilke ve taahhütlerine tam uyum sağlaması için bu devletlere yardımcı olmaktır.

AGİT Misyonları

AGİT, güvenliği sağlamak ve demokrasi ve insan haklarının gelişmesine katkıda bulunmak için gerekli gördüğü katılımcı ülkelerde misyonlar kurmak üzere bir mekanizma geliştirmiştir. Bu misyonlar AGİT saha operasyonları olarak da adlandırılır. Bu mekanizma 1992'de Yugoslavya kriziyle birlikte ortaya çıkmıştır. AGİT'in yasal bir yaptırım gücü yoktur. Fakat hangi amaçla kurulmuş olursa olsun bütün misyonlar için İnsani Boyut önceliklidir. Hepsinin temel görevi demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün inşasını sağlamaktır. AGİT misyonları geniş bir coğrafi alanı kapsamaktadır fakat daha önce de belirtildiği gibi bu coğrafi alan asıl olarak Viyana'nın doğusudur. Misyonlar genelde Daimi Konsey'in kararı ve katılımcı devletlerin onayıyla kurulur. AGİT, 2010 itibarıyla yaklaşık 3000 kişinin çalıştığı toplam 18 misyon yürütmektedir.

AGİT ve Türkiye

Türkiye 1973'ten beri AGİT'in katılımcı devletlerinden biridir ve aktif olarak tüm zirvelerde ve faaliyet alanlarında yer almaktadır; 1999-İstanbul Zirvesi'ne de ev sahipliği yapmıştır. AGİT Parlamenterler Asamblesi'nde 8 koltuğa sahip olan Türkiye'nin AGİT Daimi Temsilciliği Viyana'dadır. AGİT ve Türkiye arasındaki en problemli alanı insan ve azınlık hakları, özelinde de Kürt sorunu oluşturmaktadır.

ÜNİTE=6

Bölgesel Ekonomik Bütünleşmeler

LATİN AMERİKAN ENTEGRASYON BİRLİĞİ

Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Ekvator, Meksika, Paraguay, Peru, Uruguay ve Venezuela'dan oluşan on bir üyeli Latin Amerika Entegrasyon Birliği (ALADI/ LAIA, Latin American Integration

Association), 1980'de imzalanıp, 1981 yılında yürürlüğe giren Montevideo Anlaşması ile kuruldu. Kuruluş amacı bu on bir üye arasında ekonomik işbirliğinin sağlanmasıdır. ALADI, Latin

Amerika'da bir ortak pazar oluşturulmasını amaçlayan ve 1960 yılında kurulan Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği'nin (LAFTA) yerini alan bir örgüttür. LAFTA çerçevesi, fazla ilerleme sağlanmasına olanak tanımamıştır. ALADI ise bu deneyimin ardından daha esnek bir yapı olarak düşünüldü. Buna göre, örgüt serbest ticareti destekleyecek sınırlı bir role sahip olacak, ortak pazar için ise bir zaman çizelgesi düşünülmeyecekti. Bu doğrultuda üyeler, 1984'te, Bölgesel Gümrük Tercihi çerçevesini benimsediler ve bunu 1987 ve 1990'da genişlettiler. ALADI ile Latin Amerika'daki bütünleşme çabalarına, üye ülkelere ticaret, tarifeler ve teknolojik işbirliği alanlarında hareket serbestisi tanıyan bir perspektif getirildi. Buna göre örgüt, serbest ticareti destekleyecek sınırlı bir role sahip olacak, ortak pazar için ise bir zaman çizelgesi düşünülmeyecekti. İkinci ve önemli diğer bir fark da ALADI'ye üye ülkelerin, kendi aralarında kısmi anlaşmalar imzalayabilmelerine olanak sağlanmasıydı. ALADI içinde ekonomik düzeylerine göre üye ülkeler üçe ayrılmıştır. Brezilya, Arjantin ve Meksika çok gelişmiş ülkeler; Şili, Kolombiya, Peru, Uruguay ve Venezüella orta gelişmişlikte ülkeler; Bolivya, Ekvator ve Paraguay ise az gelişmiş ülkeler olarak sınıflandırılmıştır. ALADI'nin LAFTA'dan farklı bir diğer özelliği, üye ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre, aşamalı olarak bu bütünleşmeye katılmalarına olanak tanımasıdır. Böylelikle, bütünleşmenin gelişmiş ülkeleri olan Brezilya, Arjantin ve Meksika'nın dışında kalan ve daha az gelişmiş ülkeler olan **And Ülkeleri**'nin, LAFTA'dan çekilmelerine gerek kalmamış ve genel olarak Latin Amerika'da bütünleşmenin hızlanmasını sağlayacak bir "bölge-altı" bütünleşme oluşturulmuştur. ALADI'yi kuran antlaşma, oldukça esnek bir biçimde, katılmak isteyen ülkelere katı kurallar koymadan örgüte üyelik olanağı sağlamıştır. **And Ülkeleri**; Venezuela, Kolombiya, Ekvator, Peru, Bolivya, Arjantin ve Şili ülkelerinden oluşur. Kurumsal yapısı da LAFTA'dan farklıdır. ALADI'nin dört temel organı, Dışişleri Bakanları Konseyi, Değerlendirme ve Uyum Konferansı, Temsilciler Komitesi ve Genel Sekreterlik'tir. Bütünleşme sürecine ilişkin temel kararları Konsey alır. Bu kararların denetim ve değerlendirmesini yapan organ ise Değerlendirme ve Uyum Konferansı'dır. Temsilciler Komitesi üçüncü ülkelerle ilişkileri yürütür. Genel Sekreterlik ise teknik ve idari işlerle ilgilenen organdır. ALADI içinde, tüm bölgeyi kapsayacak şekilde yürürlükte olan antlaşma ise Bölgesel Tarife Tercihi (Regional Tariff Preference-RTP)'dir.

GÜNEY ORTAK PAZARI

AB ve NAFTA'dan sonra dünyanın üçüncü büyük ortak pazarı olarak kabul edilen *Güney Ortak Pazarı* - MERCOSUR, (Mercado Comun del Cono Sur/ MERCOSUL, Mercado Comum do Sul, Southern Common Market) Arjantin, Brezilya, Uruguay ve Paraguay tarafından imzalanan 26 Mart 1991 tarihli Asuncion Antlaşması ile kuruldu. Örgütün Genel Sekreterliği Uruguay'ın başkenti Montevideo'dadır. Tam üyelik sürecinde, üyeliğinin onaylanması beklenen Venezuela'nın yanı sıra, Bolivya, Şili, Kolombiya, Ekvator ve Peru ortak üye (associate member) statüsündedirler. Bir ortak pazar olarak MERCOSUR'un da temel amacı bölge içi gümrük tarifelerinin kaldırılması ve mal, hizmet ve sermayenin serbestçe dolaşımının sağlanmasıdır. Ticaretin giderek serbestleşmesi ile üyeler arasında diğer ekonomi politikalarının da uyumlulaştırılması hedeflenmiştir. Latin Amerika'nın uzun ve başarısızlıklarla dolu ekonomik bütünleşme tarihinde MERCOSUR bir istisnadır. Blok içi ihracat artışından en fazla yararlanan ülkeler Arjantin ve Brezilya'dır. Örgütün ortak üyeleri Bolivya, Şili, Kolombiya, Ekvator ve Peru serbest ticaret anlaşmalarına katılabilmekte ancak gümrük birliğinin dışında yer almaktadırlar. Şili'nin 1996'da MERCOSUR ile imzaladığı serbest ticaret antlaşması ihracatını önemli ölçüde arttırmıştır. Avrupa Birliği ile MERCOSUR arasında Aralık 1995'te imzalanmış bir Bölgelerarası İşbirliği Antlaşması

mevcuttur. Bu anlaşmaya göre düzenli olarak bakanlar düzeyinde gerçekleştirilen toplantılarla, iki bölge arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

KUZEY AMERİKA SERBEST TİCARET ANLAŞMASI

ABD'nin ekonomik işbirliği için başvurduğu ilk ülke kuzey komşusu Kanada olacaktır. İki ülke arasındaki görüşmeler, bir ikili işbirliği anlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlandı. 1988'de onaylanan "Kanada-Birleşik Devletler Serbest Ticaret Bölgesi Antlaşması" 1989 yılı Ocak ayında yürürlüğe girdi. Anlaşma,

bu iki gelişmiş ülke arasında belirli mal ve hizmet alanlarında bir serbest ticaret alanı yaratarak, ticaretin önündeki tarife ve tarife dışı engelleri kaldırmaya yönelikti. 1992'de bir anlaşma metninde mutabık kalınması ve söz konusu metnin 1992 yılı Ağustos ayında imzalanmasıyla sonuçlandı. Böylece **Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması** (The North American Free Trade Agreement: NAFTA) ortaya çıkmış oldu. engelin de aşılmasının ardından ülkelerin yetkili organlarınca onaylanan anlaşma, 1 Ocak 1994'te yürürlüğe girdi ve dünyanın en büyük ekonomik işbirliği alanlarından biri hayatiyet kazandı. NAFTA, taraf üç ülke ABD, Kanada ve Meksika arasında belirli malların ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanması amacıyla tarife ve tarife dışı düzenlemelerin 15 yıl içerisinde ortadan kaldırılmasına dayanan bir anlaşmadır. Nitekim 1 Ocak 2008'den itibaren anlaşmada belirlenen mal ve hizmetlerle ilgili tüm kısıtlamalar tamamen kaldırılmıştır. NAFTA belirli mal ve hizmet alanlarında bir serbest ticaret alanı yaratan kısıtlı bir ekonomik entegrasyondur. ABD ve Meksika arasındaki en önemli sorunlardan biri Meksika'dan ABD'ye yönelik yasadışı iş gücü göçüdür. Anlaşma çok gevşek bir ekonomik entegrasyon modeline dayandığından, doğal olarak uluslararası hiçbir kurum ya da mekanizma da oluşturulmamıştır. anlaşmada iki kurumsal organın oluşturulduğu da görülmektedir: Bu organlardan birincisi, anlaşmanın 2001. maddesi çerçevesinde oluşturulan **Serbest Ticaret Komisyonu'dur**. Komisyonunda taraf devletler bakan seviyesinde temsil edilmektedirler. Kararlar -komisyon aksi yönde bir karar almadıysa- oy birliğiyle alınmaktadır. Yılda düzenli olarak en az bir kere toplanan komisyonda, taraf devletlerin temsilcileri dönüşümlü olarak başkanlık yapmaktadırlar. Komisyonun temel görevleri ise antlaşmanın uygulanmasını denetlemek, taraf devletler arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek, kurulabilecek komiteleri ve çalışma gruplarını idare etmek ve anlaşmanın uygulanmasıyla ilgili etkide bulunabilecek diğer hususları gözden geçirmektir. İkinci organ ise anlaşmanın 2002. maddesi doğrultusunda oluşturulan **Sekreteryası'dır**. Sekreteryası, anlaşmaya taraf üç ülkede oluşturulan ulusal sekreteriyaların birleşiminden oluşmaktadır. ABD sekreteryası Washington'da, Kanada sekreteryası Ottawa'da, Meksika sekreteryası ise Mexico City'de bulunmaktadır. Sekreteryanın temel görevi ise, ulusal endüstriler ya da hükümetler arasındaki ticari anlaşmazlıkları zamanında ve yansız bir biçimde çözmektir.

AVRUPA SERBEST TİCARET BİRLİĞİ

İngiltere gibi, Avusturya, Danimarka, Şotlandiya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Norveç ve Portekiz gibi ülkeler de kendi ekonomik durumları ve dış politika tercihleri nedeniyle AET'den yapılan çağrıya olumlu yanıt vermediler. Fakat uluslararası ekonomik işbirliği çabalarının başarılı sonuçlar verdiği, üstelik söz konusu ülkelerin girmeyi reddettiği AET üyesi ülkelerin AKÇT'nin kurulduğu 1951 yılından beri, ekonomik işbirliğini derinleştirerek büyük ekonomik kazanımlar elde etmeleri, farklı ilkelere de dayansa, Avrupa'da yeni bir uluslararası işbirliği platformu kurulmasının önemini gözler önüne sermekteydi. Bu düşünce çerçevesinde hareket eden ülkeler, 21 Temmuz 1959'da yapılan bakanlar düzeyindeki bir konferansta, bir serbest ticaret bölgesi kurulmasını kararlaştırdılar. Kararın ardından 7 ülkenin temsilcileri 20 Kasım 1959'da *Avrupa Serbest Ticaret*

Birliği (European Free Trade Association: EFTA)'nin kuruluş metnini oluşturdular. 4 Ocak 1960'da ise EFTA Konvansiyonu Stockholm'de imzalandı ve 3 Mayıs 1960'da yürürlüğe girdi. Stockholm Konvansiyonu taraf ülkeler arasında sanayi mallarının serbestçe mübadelesini sağlamak amacıyla bütün engellerin kaldırılmasına dayalı bir yapı kurmaktaydı. Gözetilen temele amaçlar; tam istihdamın sağlanması, hayat seviyesinin

yükseltilmesi, ekonomik istikrarın korunması ve dünya ticaretinin gelişmesine katkıda bulunmaktı. Bunların yanı sıra, ülkeler arası ticarete adil rekabetin sağlanması ve üye ülkelerde üretilen ham madde arzının dengelenmesi de amaçlanmıştır. EFTA'nın temel fonksiyonu, üye ülkeler arasındaki ticareti serbestleştirerek rekabeti

sağlamaktır. AET'den farklı olarak serbestleştirme hizmet ve sermaye alanlarını içermediği gibi tarımsal mallar da kapsamda yer almamaktadır. İngiltere'nin üstelik EFTA üyesi olan Danimarka'yla birlikte AET'ye üye olarak 1973'te örgütten ayrılması sonucunda, EFTA'nın AET karşısında erime süreci başlamıştır. 1986'da kurucu üyelerden Portekiz de EFTA'dan ayrılarak AET'ye katıldı. 1995'de Şnlandiya, İsveç ve Avusturya'nın da EFTA'dan ayrılarak AB'ye katılmasıyla örgüt önemini çok büyük oranda kaybetti. Bütün bu gelişmelere rağmen, 1980'lerde EFTA ile AET arasında başlayan ortak bir Avrupa ekonomik alanı yaratma yönündeki görüşmelerin, 1 Temmuz 1994'te imzalanan *Avrupa Ekonomik Alanı Antlaşması*yla sonuçlandırılması, söz konusu antlaşmaya taraf olmayan İsviçre dışındaki EFTA ülkelerinin AB'ye farklı bir biçimde de olsa bağlanmasına sebebiyet verdi. Böylece örgüt etkisizliğini neredeyse tamamen yitirme tehlikesini bir şekilde aşmış oldu. **Avrupa Ekonomik Alanı**, EFTA üyelerinin AB üyesi olmadan AB Tek Pazarı'ndan yararlanmalarını

sağlamaktadır. Örgütün gevşek işbirliği ilkesi üzerine inşa edilmesi, kuruluşundan günümüze kadar hayli zayıf ve küçük bir örgütsel yapıya sahip olması sonucunu doğurdu. Örgütün, temel organları şunlardır:

Konsey: Temel görevi Stockholm Konvansiyonu'nun uygulanmasını gözetmek, sorunların çözümünü sağlamak ve diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerin yürütülmesidir. Konsey'de her üye ülkenin bir oy hakkı mevcuttur. Kararlar ve tavsiyeler genelde oy birliği ile alınmaktadır ve bağlayıcıdır. Bazı durumlarda karar almak için sadece basit çoğunluk aranır. Yılda iki defa ticaret ya da dışişleri bakanları seviyesinde toplanmaktadır. Dönüşümlü başkanlık sistemi uygulanmakta, her altı ayda bir başkanlık üye ülkelerden birisine sırayla geçmektedir.

Komiteler: Parlamenterler Komitesi: EFTA üyesi ülkelerin parlamenterlerinden oluşan bu organın temel işlevi, üye ülke halklarının örgütle daha doğrudan bir bağ kurabilmesini sağlamaktır. Avrupa Parlamentosu ile de ilişkiler kurarak AB ve EFTA arasındaki bağları daha da güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Danışma Komitesi: Üye ülkelerin işçi ve işveren sendikalarının temsil edildiği sosyal bir forum işlevini görmektedir. Üye ülkelerin her biri 6'şar temsilci göndermektedir.

Sekreteryä: Genel OŞsi Cenevre'de bulunan genel sekreter, örgütün aktivitelerini koordine etmek ve örgütün tüm kaynaklarının kullanımından sorumludur.

Gözetim Otoritesi: Avrupa Ekonomik Alanı'nın oluşturulmasından sonra bu alan içinde yer alan EFTA ülkelerinde Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşmasının dayandığı özgürlüklerin uygulanmasını gözetken bir EFTA organıdır. Merkezi Brüksel'de bulunan Otorite, EFTA ülkelerinden bağımsız hareket etmektedir

Mahkeme: Mahkeme, Avrupa Ekonomik Alanı kurallarının uygulanması amacıyla EFTA üyesi (İsviçre dışında) ülke mahkemelerine tavsiye görüşleri sunmak, herhangi bir Avrupa Ekonomik Alanı kuralının uygulanması ya da yorumlanması, EFTA üyesi ülkeler arasındaki

uyuşmazlıkların çözüme bağlanması gibi görevlere sahiptir. Üç yargıçtan oluşan mahkeme üyeleri üç katılımcı EFTA ülkesinden birer tane olmak üzere 6 yıllığına görev yapmaktadırlar.

ASYA-PASİFİK EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

1967'de **Güneydoğu Asya Uluslar Birliği** (ASEAN) kurulmuştur. 1970'lerin sonlarından itibaren bölgesel işbirliğini daha da genişletmek ve sadece Uzak Doğu'yu değil, tüm Pasifik bölgesini içine alan daha geniş bir örgütlenmenin sağlanması Şkirleri dile getirilmeye başlanmış, 1980'lerde bu yöndeki girişimler daha da artmıştır. Dünya üzerinde neo-liberal politikaların güç kazanması, bölge ülkelerinin neo-liberal dışa açık ekonomi modelini benimsemeleri ve kalkınmalarını ihracata dayandıran bir ekonomik anlayışa sahip olmaları, Avrupa Birliği gibi bir uluslararası entegrasyon modelinin başarısı ve giderek ulusüstü bir yapıya dönüşmesi, bölge ülkelerini bu konuda cesaretlendiren olgular olarak önemlidir. Kasım 1989'da Avustralya'nın Canberra kentinde yapılan dışişleri bakanları düzeyinde toplantı sonucunda 12 Asya-Pasifik ülkesi APEC'in kurulmasını kararlaştırdılar. Örgütün kurucu üyeleri; Avustralya, Brunei, Kanada,

Endonezya, Japonya, Güney Kore, Malezya, Yeni Zelanda, Şlipinler, Singapur, Tayland ve ABD idi. Örgüte daha sonra sırasıyla 1991'de Çin, Honkong, Tayvan, 1993'te Meksika ve Papua Yeni Gine, 1994'te Şili, 1998'de ise Peru, Rusya ve Vietnam katıldı. Örgütün kuruluşu 1989'a kadar gitse de, temel hedeflerinin ne olacağının belirlenmesi bile 1994 yılını bulmuştur. Örgütün bir sekreteryasının olması 1992'de

Bankok toplantısında kararlaştırılmış ve Singapur'da küçük bir sekreterya kurulmuştur. Bu durum, Örgüte egemen olan ve günümüze kadar süren bir anlayışı göstermesi açısından önemlidir. APEC'in temel hedefleri 1994'te Endonezya'nın Bogor kentinde yapılan toplantı da kararlaştırıldı. Bogor Hedefleri olarak adlandırılan bu temel hedefler şunlardır:

- Ticaretin ve yatırımın serbestleştirilmesi,
- İktisadi ve ticari faaliyetlerin kolaylaştırılması,
- Ekonomik ve teknik işbirliği.

Bogor Hedefleri'nin hayatiyet kazanması amacıyla 1995'te Japonya'nın Osaka şehrinde yapılan toplantıda bir eylem ajandası kabul edildi. Osaka Eylem Ajandası şu alanları kapsamaktadır: Gümrükler, gümrük dışı kısıtlamalar, hizmetler, yatırım, standartlar ve uyum, gümrük mevzuatları, Şkrî haklar, rekabet politikası, kamu alımları, [piyasa] düzenleme/düzenleyici kurallarının gözden geçirilmesi, Dünya Ticaret Örgütü yükümlülükleri, anlaşmazlıkların uyuşturulması, iş adamlarının hareketliliği, bilgi toplama ve analiz. Osaka Eylem Ajandası çerçevesinde üye ülkeler, söz konusu alanlarda Örgütçe belirlenmiş hedeflere ne kadar ulaşabildiklerini "ülkesel eylem planları" ile bildirmektedirler. Nitekim 1996'da Manila'da yapılan APEC toplantısında üye ülkeler ilk ülkesel eylem planlarını sunmuş, ilk kolektif eylem planı da hazırlanmıştır. Zayıf bürokratikleşmesine rağmen Örgüt, faaliyetlerini yürütmek için çeşitli komiteler ve çalışma grupları oluşturmuştur. Örgüt'ün üst düzey komiteleri şunlardır:

Ticaret ve Yatırım Komitesi: 1993'te kurulan bu Komite, APEC'in temel hedef olan ticaretin ve yatırımların serbestleştirilmesinin koordinasyonu ile yükümlüdür.

Ekonomik Komite: 1994'te kurulan ve yılda iki defa toplanan bu komite ise üye ülkeler arasındaki serbest ticareti ve yatırımları engelleyen olguların kaldırılması görevini yürütmektedir.

Üst Düzey Yetkililer Ekonomik ve Teknik İşbirliği İcra Komitesi: 1998'de kurulan ve 2005'te daha da güçlendirilerek dönüştürülen bu komite, Osaka Eylem Planı'nda yer alan ve APEC'in ekonomik ve teknik işbirliği ajandasında sıralanan eylemlerin koordinasyonu ve yönetiminden sorumludur.

Bütçe ve Yönetim Komitesi: Komite, Üst Düzey Yetkililer Ekonomik ve Teknik İşbirliği İcra Komitesi toplantılarında karara bağlanan bütçe, işletme ve yönetim konularında danışmanlık görevini yerine getirmektedir. APEC kurulduğu ilk 10 yıllık dönemde daha çok ekonomik meseleleri gündemine alırken 2000’li yıllarda siyasi ve sosyal meseleleri de gündemine almıştır. APEC Zirveleri devlet ve hükûmet başkanları düzeyinde her yıl farklı bir ülkede yapılmaktadır. Bunlara ek olarak düzenli bir biçimde, eğitim, enerji, çevre ve sürdürülebilir

kalkınma, maliye, insan kaynakları yönetimi, bilim ve teknolojiye bölgesel işbirliği, küçük ve orta işletmeler, telekomünikasyon ve bilgi endüstrisi, turizm, ticaret, taşımacılık ve kadın sorunları konularında üye ülkelerin ilgili bakanları toplanarak görüşmeler yapmaktadırlar. APEC açısından bir başka önemli kurum da İş Dünyası Tavsiye Konsülü’dür. Konsül, iş dünyası perspektifinden bakarak yıllık bir rapor hazırlamaktadır. Rapor,

APEC coğrafyasındaki iş ve yatırım ortamını geliştirmeye dönük tavsiyeleri ihtiva etmektedir. Konsül yılda 4 kez toplanmakta ve bakanlar düzeyinde yapılan toplantılara bir temsilci göndermektedir.

AVRASYA EKONOMİK TOPLULUĞU

Avrasya Ekonomik Topluluğu (EAEC/EurASEC) bu Şkir çerçevesinde ortaya çıkan örgütlerden biri oldu. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Belarus; Rusya Federasyonu ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmek amacıyla yeni örgütlenme içinde yer almak isteyen ülkeler olarak bu hareketin içinde yer aldılar. Bu ülkelerin amacı Sovyetler Birliği’nin yıkılmasından sonra karşı karşıya kaldıkları büyük ekonomik sorunları aşabilmek ve Rusya ile yakın işbirliğinin kendilerine sağlayacağını düşündükleri

siyasi ve askerî avantajları da kullanabilmektir. Avrasya Ekonomik Topluluğu’nun kurulma süreci, 6 Ocak 1995’te Rusya ile Belarus arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması’yla başlamaktadır. Bu anlaşmaya

20 Ocak’ta Kazakistan da katıldı. Anlaşma, “tüm engellerin ortadan kaldırılmasıyla katılımcı ülkelerin arasında malların serbestçe dolaşımının sağlanması”, “üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük politikası izlenmesi” ve “serbest piyasa ekonomisi ilkeleri ile ortak mevzuat çerçevesinde aynı tip düzenleme mekanizmalarının oluşturulması”na dayanmaktaydı. Söz konusu anlaşmayı 29 Mart 1996’da, bu sefer Kırgızistan’ın da katılımıyla sayısı dörde çıkan ülkeler tarafından imzalanan, Ekonomik ve İnsani Alanlarda Entegrasyonun Derinleştirilmesi Anlaşması izledi. Anlaşma’yla, taraf ülkeler Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) çerçevesinde entegrasyonun derinleştirilmesi yönündeki iradelerini bir kez daha yinelerken yeni oluşumun BDT’yi ikame etme amacı taşımadığını da vurgulamış oluyorlardı. Avrasya Ekonomik Topluluğu’na Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan üyedir. 7 Ekim 2005’te St. Petersburg’da yapılan Orta Asya İşbirliği Örgütü (Central Asian Cooperation Organization: CACO) toplantısında örgütün feshedilerek, Avrasya Ekonomik Topluluğu ile birleşmesi kararı alındı. 2002’de kurulan Orta Asya İşbirliği Örgütü üyelerinden bir tek Özbekistan Avrasya Ekonomik Örgütü üyesi değildi. Özbekistan’ın da 25 Ocak 2006’da üye olmasıyla örgütün üye

sayısı 6’ya çıktı. Günümüzde yukarıda belirtilen tam üye 6 ülke dışında Moldova, Ukrayna ve Ermenistan örgüte gözlemci statüsünde üyedirler. Ayrıca Avrasya Ekonomik Topluluğu, örgütsel olarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda gözlemci statüsüne sahiptir. Avrasya Ekonomik Topluluğu’nun örgütsel yapısı şu şekildedir:

Devletlerarası Konsül: Üye devletlerin devlet ve hükûmet başkanlarınca oluşturulan Devletlerarası Konsül, örgütün en yüksek karar organıdır. Konsülün temel fonksiyonları şunlardır:

- Üye devletlerin genel çıkarlarıyla ve toplulukla ilgili temel konularda karar almak,

- Strateji belirlemek, entegrasyonla ilgili konuları değerlendirmek ve topluluğun hedefleri ve amaçlarını gerçekleştirmek için karar vermek.

Konsülde tüm taraşların oydaşmasıyla karar alınması esastır. Konsül, devlet başkanları düzeyinde yılda en az bir

kere, hükûmet başkanları düzeyinde ise en az iki kere toplanmaktadır Bütçeye katkı oranı farklılık göstermektedir: % 40 Rusya, % 15 Belarus, % 15 Kazakistan, % 15 Özbekistan, %7.5 Kırgızistan ve %7.5 Tacikistan.

Entegrasyon Komitesi ve Sürekli Temsilciler Komisyonu: Üye ülke hükûmetlerinin temsilcilerinden oluşan Entegrasyon Komitesi, örgütün ana idari organıdır. Komite çalışmalarını icra ederken, kendi toplantılarının yanında rutin işleri de yürüten Sürekli Temsilciler Komisyonu tarafından asist edilir. Komisyon üye ülke devlet

başkanları tarafından atanan elçilerden oluşmaktadır. Entegrasyon Komitesi en azından üç ayda bir Almatı ya da Moskova'da toplanmaktadır. **Komitenin en önemli görevleri şunlardır:**

- Örgüt organları arasında işbirliğini sağlamak,
- Devletlerarası Konsül'ün toplantı gündemiyle ilgili öneriler, karar taslakları ve belgeleri hazırlamak,
- Örgüt bütçesinin hazırlanması ilgili öneriler yapmak ve bütçenin icrasını takip etmek,
- Konsül tarafından alınan kararların uygulanmasını takip etmek,
- Örgütün sektörel işbirliği kurumlarının aktivitelerine danışmanlık yapmak.

Komisyonun temel görevleri ise şunlardır:

- Örgütün düzenli ve etkili bir biçimde çalışmasını sağlamak,
- Üye ülkeler arasında işbirliğini güçlendirmek ve entegrasyonu derinleştirmek için taraşlar arasında uyumu sağlamak,
- Örgüt ile üye devletlerin ilgili kurumları ve örgütleri arasında karşılıklı etkileşimi sağlamak.

Sekreteryâ: Sekreteryâ Örgüt'ün sürekli organlarından biridir ve Örgüt çalışmasının koordinasyonu ile Devletlerarası Konsül'e ve Entegrasyon Komitesi'ne bilgi sağlanması ve teknik destek verilmesinden sorumludur.

Parlamentolararası Asamble: Örgüt yapısı içinde üye ülke parlamenterleri tarafından oluşturulan Asamble, Devletlerarası Konsül'e ve Entegrasyonu Komitesi'ne tavsiyelerde bulunmak ve soruşturmak, Topluluk Mahkemesi'ni soruşturmak gibi yetkileri haizdir.

Topluluk Mahkemesi: Örgüt'ün kurucu anlaşmasında, üye ülkeler arasındaki uyuşmazlıkları çözmek ve hukuksal kuralların tek biçimde uygulanmasını sağlamak amacıyla bir yargısal organ oluşturulması da bağitlanmıştır. Topluluk Mahkemesi tam olarak kurulana kadar yargı fonksiyonunun BDT Ekonomik Mahkemesi tarafından yerine getirilmesi kararlaştırıldı. Bu bağlamda BDT ve Avrasya Ekonomik Topluluğu arasında yapılan bir anlaşmayla yargı fonksiyonunun BDT çatısı altında yürütülmesi taraşarca bağitlandı. Günümüze kadar da mahkemenin kurulması yönünde bir adım atılmadı. Dolayısıyla mahkeme Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun hayatiyet bulamayan bir organı durumundadır.

KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ

Özgün adı *Körfezin Arap Devletleri İçin İşbirliği Konseyi* (GCC) olan bu bölgesel örgüt, 25 Mayıs 1981'de Abu Dabi'de kuruldu. Üyeleri Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, SuudiArabistan Krallığı, Umman Sultanlığı, Katar ve Kuveyt'dir. Körfez İşbirliği Konseyi kurucuantlaşmasının 4. maddesi, örgütün amacını, altı üye devlet arasında, tüm alanlarda koordinasyon ve bütünleşmenin sağlanması olarak tanımlamıştır. Yine aynı maddeye göre, üye devletlerin vatandaşları arasında işbirliği, ilişki ve bağların güçlendirilmesi; ekonomi, Şnans,

ticaret, gümrük uygulamaları, turizm, yönetim gibi alanlarda benzer ve uyumlu düzenlemeler oluşturulması; endüstri, madencilik, tarım, su ve hayvan kaynakları gibi alanlarda bilimsel ve teknolojik ilerlemenin desteklenmesi; bilimsel araştırma merkezlerinin, ortak girişimlerin kurulması ve özel sektörde de işbirliğinin sağlanması temel amaçlardandır. Kurumsal açıdan bakıldığında, KİK'in beş temel organı bulunmaktadır. **Yüksek Konsey** en üst düzey karar alma organıdır ve üye ülkelerin devlet başkanlarından oluşur. Yüksek Konsey'in başkanlığı her yıl, alfabetik sıraya göre dönüşümlü olarak yürütülür. Yılda bir kez düzenli olarak toplanır. Yüksek Konsey, GCC'nin temel politikalarını belirler, alt birimlerce hazırlanan raporları ve önerileri inceleyerek kararlar alır, Genel Sekreteri atar ve Genel Sekreterlik bütçesini onaylar. Diğer bir önemli organ olan **Danışma Konseyi** ise her üye ülkeden seçilen beş uzmandan oluşur ve amaçlara uygun olarak Konsey tarafından belirlenen konularda çalışmalar yapar. Üye ülkelerin dışişleri bakanlarından oluşan **Bakanlar Konseyi**, örgütün amaçları doğrultusunda projeler ve öneriler hazırlar. **Genel Sekreterlik** ise Yüksek Konsey tarafından atanır ve örgütün yürütme organıdır. Örgütün üyeler arasındaki anlaşmazlıkları çözmek üzere, bir de **Anlaşmazlıkların Çözümü Komisyonu** vardır. Ortak Pazar, üye ülkelerin vatandaşları arasında serbest dolaşım, ikamet, çalışma izni,

sosyal güvenlik, mülk edinme, sermayenin serbest dolaşımı, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve vergi alanlarında ortak uygulamalar ile ekonomik ve parasal birlik hedeflerini içermektedir. KİK'in en önemli ticaret ortakları sırasıyla AB, Japonya ve ABD'dir. En çok ihracat yaptıkları ülkeler Japonya, Kore, Çin, Singapur ve Tayland iken ithalat ortaklarının başında AB ve ABD gelmektedir.

AFRİKA BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

Bugün *Afrika Birliği* (OAU/ African Union-AU) adını almış olan bu geniş ölçekli bölgesel örgütün ortaya çıkışı, kıtaya özgü çok derin ekonomik ve insani sorunların çözülmesi amacıyla 1960'lardan beri devam eden bütünleşme çabalarının geldiği nihai noktayı temsil etmektedir. Afrika Birliği Örgütü ilk olarak 25 Mayıs 1963'de, otuz iki bağımsız Afrika devletinin devlet ve hükûmet başkanları tarafından Addis Ababa'da

kurulmuştur. Bu yapının Afrika Birliği'ne dönüşme süreci ise, örgüt üyesi devlet ve hükûmet başkanlarının 9 Eylül 1999'da Sirte'de yayımladıkları bir deklarasyonla başlamıştır. 1999'daki girişimin ardından, 2000'deki Lome Zirvesi'nde Birliğin Kurucu Antlaşması kabul edildi. 2001'deki Lusaka Zirvesi'nde, Birlik Antlaşması'nın uygulanması için yol haritası saptandı ve nihayet 2002 Durban Zirvesi'nde, Afrika Birliği'nin 1. Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi toplanarak 53 ülkenin katılımıyla *Afrika Birliği resmen* kurulmuş oldu. Sonuç olarak Afrika Birliği, 1963'te kurulan *Afrika Birliği Örgütü* ve 1994'te kurulmuş olan *Afrika Ekonomik Topluluğu*'nu da içine alan uluslararası bir örgüt olarak ortaya çıktı. Kurucu Antlaşma'ya göre Birliğin vizyonu, Afrika'yı, bütünleşmiş, zenginleşmiş ve barış içinde yaşayan, kendi toplumları tarafından yönetilen ve küresel alanda dinamik bir güç olarak kendi kendini temsil eden bir seviyeye çıkarmaktır. Afrika'nın küresel bir aktör olabilmesi için siyasal ve sosyo-ekonomik bütünleşmesinin hızlanması şarttır. Antlaşma'ya göre, ekonomik açıdan en temel meseleler sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, Afrika ekonomilerinin bütünleştirilmesi, Afrika toplumlarının yaşam standartlarının yükseltilebilmesi için tüm insani gelişme alanlarında işbirliğinin desteklenmesi, mevcut ve gelecekte kurulması muhtemel bölgesel ekonomik topluluklarının politikalarının, son tahlilde Birlik amaçlarına ulaşılması açısından uyumlaştırılmasıdır. Devlet ve Hükûmet başkanlarından oluşan **Genel Kurul**, örgütün en yüksek organıdır, yılda bir kez toplanarak örgütün politikalarını saptar. Yürütme işlevini gören **Bakanlar Konseyi**, üye hükûmetlerin atadığı bakanlardan oluşur

ve Genel Kurul'a karşı sorumludur. **Komisyon**, başkan, başkan yardımcısı, sekiz komiser ve ilgili memurlardan oluşur. Afrika Birliği'nin rutin çalışmalarını yürüten temel organdır, Birliği temsil eder, ortak pozisyonlarının taslaklarını hazırlar, stratejik planları ve çalışmaları yaparak Konsey'in dikkatine sunar. **Sürekli Temsilciler Komitesi**, üye ülkelerin sürekli olarak temsil edilmek üzere seçtikleri kişilerden oluşur ve Konsey'in çalışmalarının altyapısını hazırlamakla görevlidir. **Pan-Afrika Parlamentosu**, ulusal parlamentolardan seçilen 265 üyeden oluşur ve Afrika halklarının örgütteki demokratik temsilini sağlama amacındadır. **Genel sekreterlik**sürekli, merkezî Addis Ababa'dadır. İmzalanan antlaşmaların uygulanması ve örgütün kuruluş ilkelerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olur. **Adalet Divanı** henüz kuruluş aşamasındadır. Ana amacı insan hakları ve iyi yönetim ilkelerinin yerleştirilmesidir. Bir ceza mahkemesi olarak çalışması da planlanmaktadır.

ÜNİTE=7

Sui Generis Örgütler

BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU Kuruluş Süreci

SSCB'nin dağılma sürecinin tamamlanması kimi araştırmacılara göre 8 Aralık 1991'de imzalanan

Minsk Anlaşması'yla olmuştur. Bu tarihte Belarus'ta bir araya gelen Rusya, Belarus ve Ukrayna yöneticileri SSCB'nin dağıldığını, Bağımsız Devletler Topluluğu(BDT)'nin kurulduğunu ilan etmişlerdir. Bağımsız Devletler Topluluğu 8 Aralık 1991 tarihinde Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Belarus'un Bağımsız Devletler Topluluğunu kuran anlaşmayı imzalayarak Sovyetler Birliği'ne son vermesiyle kurulmuştur. 21-22 Aralık'ta o dönemde Kazakistan'ın başkenti olan Almaata'da imzalanan Protokol'le BDT'nin kuruluş süreci tamamlanmıştır. Ardından, Garbaçov, 25 Aralık'ta yaptığı televizyon konuşmasıyla görevinden istifa etmiştir Genel olarak, o dönemde BDT'yi oluşturan cumhuriyetler arasında kesintisiz bağlar kurmak bir zorunluluktur İkincisi, BDT siyasi açıdan da bir zorunluluktur. Üçüncüsü, toplumsal açıdan da bir zorunluluktur. Son olarak, askerî açıdan yaşanan zorunluluktan söz edilebilir. SSCB'nin yıkılma süreci içerisinde, geride kalan ülkeler arasında sıkı bir iletişim zorunluluğu BDT'nin doğmasına yol açmıştır. Genel olarak BDT içerisinde RF'nin ağırlığından ve bu yapıyı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme çabalarından söz edilebilir. İkinci olarak, üyeler arasındaki çatışmaya varan anlaşmazlıklar vardı. Anlaşmazlıklardan biri RF ile Moldova arasında ve Transdinyester bölgesi konusundaydı. Çıkan çatışmalar 21 Temmuz 1992'de RF'nin Moldova'nın toprak bütünlüğünü kabul etmesiyle sona erdi. Bir başkası RF ile Ukrayna arasında Karadeniz Donanması'nın paylaşımına ilişkin anlaşmazlıktı. Bu anlaşmazlık çatışmaya yol açmadıysa da çözüme kavuşması 1997'yi buldu. Kafkaslar'da yaşanan anlaşmazlıklar daha az karmaşık değildi. Gürcistan, başından başlayarak toprak bütünlüğü sorunuyla uğraştı. Abhazya ve Güney Osetya bölgeleri bağımsızlıkları için Merkezi Tışis Yönetimi'ne karşı savaştılar. Çatışmalar, 14 Temmuz 1992'de Güney Osetya ve 20 Haziran 1994'ten başlayarak Abhazya sınırına Rus askerlerinin konuşlanmasıyla sona erdirildi. Başlangıçta böyle bir girişime uzak duran Gürcistan'ın BDT üyeliği, bu süreç içerisinde RF'ye olan bağımlılık nedeniyle 22 Ekim 1993'te gerçekleşti. Azerbaycan'la Ermenistan arasında Karabağ üzerine yaşanan çatışmalar zaman zaman katliam noktasına geldi. SSCB döneminde Azerbaycan'a bağlı bir özerk bölge olan Karabağ'ın tarihî Ermeni toprağı olduğunu savunan Ermenistan, bölgede SSCB'den arta kalan silah ve personelin de yardımıyla Karabağ'ın da içinde

bulunduğu Azeri topraklarını işgal etti. Sonuçta işgal edilen toprak parçası Azerbaycan ülkesinin % 20'sine ulaştı. Çatışmalar Mayıs 1994'te sona erdiyse de bir çözüm söz

konusu değildi. Orta Asya'da en önemli çatışmalar Tacikistan'da yaşandı.

Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Yapısı ve Yönetimi

1993'te kabul edilen BDT Şartı'nın birinci maddesinde topluluğun eşit haklara sahip bağımsız uluslararası hukuk öznelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulu olduğu kabul edilmiştir. Şart'ın 2. maddesinde amaçlar sıralanmıştır:

- Siyasal, ekonomik, ekolojik, insani, kültürel ve diğer alanlarda işbirliği,
- Ortak ekonomik alan, devletlerarasında işbirliği ve bütünleşme çerçevesinde üye devletlerin dengeli ekonomik ve toplumsal kalkınmasını sağlamak,
- Uluslararası hukukça benimsenmiş evrensel ilke ve normlarla AGİK belgeleriyle uyumlu biçimde insan hakları ve özgürlüklerinin sağlanması,
- Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında üye devletler arasında işbirliği,
- Silahlanma ve askerî harcamaların azaltılması, nükleer ve diğer kitle imha silahlarının ortadan kaldırılması ve evrensel/kapsamlı bir silahsızlanma için etkin önlemlerin alınması,
- Üye devlet vatandaşlarının iletişim ve dolaşım özgürlüklerinin sağlanması,
- Diğer hukuksal alanlarda karşılıklı hukuki yardım ve işbirliğinin sağlanması,
- Üye devletler arasında anlaşmazlık ve çatışmaların barışçıl yöntemlerle çözümü.

Topluluğun temel organları şunlardır:

Devlet Başkanları Konseyi (DBK), Topluluğun en üst düzey organıdır. Olağanüstü durumlar dışında yılda iki kez toplanır. Kararlar oydaşmayla (consensus) alınır.

Hükûmet Başkanları Konseyi, üye devletlerin yürütme organlarını bir araya getirir. Ekonomik, toplumsal, siyasal alanlarda işbirliğini geliştirmek ve DBK'nin bu doğrultuda verdiği görevleri yerine getirmek işlevine sahiptir. **Ekonomik Birlik Anlaşması**'nın uygulanması ve ortak pazarın yaratılması için faaliyetlerde bulunur. 1993 yılında DBK, Ekonomik Birlik Anlaşması'nı onaylamıştır.

Dışişleri Bakanları Konseyi (DİBK), DBK'nin 4 Eylül 1993 tarihli kararıyla üye devletlerin dışişleri politikalarının eşgüdümünü sağlamak amacıyla kurulmuştur. 2 Nisan 1999'da alınan başka bir kararla bu Konsey Örgüt'ün temel yürütme organlarından biri niteliğini kazanmıştır. DİBK şu görevleri üstlenir DBK ve HBK kararlarının uygulanması; üye devletlerin dış politikalarının eşgüdümü ve diplomatik misyonlar arasında işbirliğinin sağlanması; insani ve hukuki alanlarda işbirliğini arttırmak; anlaşmazlık ve çatışmaların barışçıl yollarla çözümünü sağlayarak topluluk içinde barış, anlayış ve istikrarı kurmak; üyeler arasında dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerini inşa etmektir. DİBK ayrıca barışı koruma faaliyetleriyle de uğraşmaktadır. Savunma Bakanları Konseyi ile bu alanda işbirliği yapmaktadır.

Savunma Bakanları Konseyi, 14 Şubat 1992 tarihli DBK kararıyla kurulmuştur. Ermenistan, Kazakistan, RF, Tacikistan ve Özbekistan tarafından imzalanmıştır. 22 Ocak 1993'te Kırgızistan katılmıştır. 15 Nisan 1994'te Konseyin yapısı ve işlevi belirlenmiş, bu belgeyi Azerbaycan, Belarus, Gürcistan da imzalamışlardır. Gürcistan

2006'da SBK'den ayrılmıştır.

Sınır Birlikleri Komutanları Konseyi, 6 Temmuz 1992'de Ermenistan, Belarus, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, RF, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Ukrayna tarafından imzalanan DBK kararıyla kurulmuştur. Azerbaycan gözlemci sıfatıyla yer almaktadır.

Parlamentolararası Asamble, 27 Mart 1992'de Alma Ata'da Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, RF, Tacikistan ve Özbekistan Parlamento Başkanları'nın imzasıyla

kurulmuştur. 1993-1995 arasında Azerbaycan, Gürcistan ve Moldova; 1999'da Ukrayna katılmışlardır. Yasama süreçlerinin BDT çerçevesinde uyumlaştırılması kaygısını taşımaktadır. BDT içinde yolsuzluklarla mücadelede bilimsel/kültürel işbirliğine, oradan insan hakları konusunda düzenlemelere çeşitli alanlarda eşgüdüm için çalışmalar yapmaktadır. Önemli görevlerinden biri de barışı koruma alanındadır: “Sıcak bölgelerde” barışın korumasını gözlem altında tutar. BM ve AGİT’le birlikte Karabağ, Transdinyester, Abhazya ve Tacikistan’da etkin görevler üstlenmiştir.

Ekonomi Mahkemesi, DBK ile 6 Temmuz 1992’de kurulmuştur. Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, RF, Tacikistan ve Özbekistan taraftır. BDT içerisinde ekonomi alanındaki ilişkileri düzenlemeyi ve ortaya çıkan sorunları çözüme kavuşturmayı amaç edinmiştir.

Yürütme Komitesi, 2 Nisan 1999’da yeniden yapılandırılarak BDT’nin işlevini yerine getirmesinde en önemli organlardan biri hâline gelmiştir. Komite’nin başındaki sekreter BDT’yi diğer uluslararası örgütlerle temasta temsil etmektedir. BDT çatısı altında 66’sı işbirliğine yönelik toplam 82 organ vardır. 25 Ocak 2000’de kurulan **Ekonomi Konseyi** de önemli organlardan biri olarak değerlendirilebilir. BDT üzerine yapılan tartışmalardan biri de onun uluslararası hukuktaki statüsüne ilişkindir. BDT diğer uluslararası örgütler gibi bir yapıya sahip değildir. “örgüt”ten daha yoğun bir birlikteliği nitelemektedir. Topluluk içerisinde yer alan devletler bazı organlara katılırken bazılarına katılmayabilmektedir. Ayrıca BDT içerisinde, belirli alanlara yönelik (KGAÖ gibi) uluslararası örgütlerden de söz edilebilmektedir. Bütün bunlar göz önüne alındığında BDT’nin kendine özgü (sui generis) bir yapıya sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bağımsız Devletler Topluluğu’nun İşlevi

2008’de RF ile yaşanan çatışmanın ardından 18 Ağustos 2009’da Gürcistan BDT’den ayrılması topluluğun bütünlüğüne yönelik çok ciddi bir darbe niteliğini taşımaktadır. 2008 Güney Osetya Savaşı ile başlayan ve Rusya ile

aralarında çıkan savaş sonrası Gürcistan BDT’den ayrılmaya karar vermiştir. 15 Ağustos 2008 tarihinde Gürcistan Meclisi, BDT’den ayrılma kararını onaylamış ve üyelik resmen 17 Ağustos 2009 tarihinde sona ermiştir BDT’ye Mart 1994’te BM Genel Kurulunda gözlemci statüsü verilmiştir (Purtaş, 2005: 87). İşbirliğinin en çok ilerleme kaydettiği alan savunma ve güvenlik olmuştur. Tüm BDT üyeleri katılmasalar da KGAÖ, 2000’lerde bölgede ortak savunmayı hedefleyen en önemli yapı hâline gelmiştir.

ŞANGAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ Kurulu Şureci

Çin Halk Cumhuriyeti’nin ilk yılları, SSCB ile en azından “yoldaşlık” temelli iyi ilişkilerin söz konusu olduğu dönemdir. Bu dönem kısa sürede yerini rekabete bırakmıştır. Çin ve SSCB arasında Kore Savaşı’yla başlayan müttefiklik, sınır sorunları dâhil pek çok nedenle kısa sürede bozulmuştur. BDT’nin tüm üyelerini kapsamasa da 1 Ocak 2012’de yürürlüğe giren Avrasya Birliği projesi küçümsenmeyecek önemdedir. Avrasya Birliği, Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Belarus arasında mal, sermaye ve iş gücü dolaşımını serbest kılan bir “tek ekonomik bölge”yi kurmuştur.

Çin ve RF, ŞİÖ içinde ortak çıkarları için birlikte hareket ederek ABD liderliğindeki NATO’yu politik ve askerî yeteneklerle Orta Asya’da dengelemek amacındadır. Rusya Federasyonu’nun (RF) dünyaya, Batı’ya ya da en azından Batı sistemine bakışı tümünden değişmiştir. Ekonomik olarak “kapitalist” sisteminin parçası olmak için ciddi adımlar atılmıştır. Ancak kısa zamanda ortaya çıktığı gibi RF askerî ve siyasi anlamda SSCB döneminin tarihsel sürekliliğini de tümünden terk etmiş değildir. Özellikle NATO’nun Orta ve Doğu Avrupa politikası çerçevesinde neredeyse tüm eski mütteşkerlerini kendi tarafına çekerek aşama aşama RF’nin “burnunun dibine kadar”

sokulması ve Yeltsin'in deyimiyle "Soğuk Barış"ın RF'yi endişelendirmesi gibi etkenler, bu ülkenin bölgesel ve uluslararası politikasını "eski bir süper güce yakışır şekilde" sürdürme refleksini hep tetikte tutmasını sağlamıştır. Zira ABD, kalan tek süper güç olduğu düşüncesiyle ve tek kutuplu dünya özlemleriyle hegemonik politikalar güderken RF de kendi etki alanlarına, pazara ve zayıf da olsa zamanla güçlendirilebilecek müttefiklere ihtiyaç duymaktaydı ve/veya mecbur kalmıştı. Öte yandan, Çin de artık kimilerine göre binlerce yıldır içinde durduğu kabuğu kırmaya ve ekonomik ve hatta siyasi olarak sınırlarının dışıyla da aktif olarak ilgilenmeye başlamıştır. Bu durumda, bölgesinden başlayacak her türlü iyi ilişki platformu uluslararası sahaya daha güvenle çıkmasını sağlamakla kalmayacak, yeni ekonomi politikaları için gerekli ham madde ve pazar arayışlarına da yanıt verecektir.

Tüm bu sürecin gelişimi çerçevesinde ve Soğuk Savaş sonrasının koşullarında 1996'da birbirlerini "stratejik ortak" ilan eden iki ülke, 1999'da yaptıkları ortak tatbikatla da ikili ilişkilerini yeni bir sayfaya taşıdılar. Bu çerçevede bu iki ülke bölgesel yapılanmalarda başı çekecek iki lider ülke olduklarını gösterme şansını elde

ettiler. İkilinin devlet başkanlarına Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan liderlerinin de katılımıyla 26 Nisan 1996'da Şangay'da imzalanan Sınır Bölgelerinde Askeri Güveni Derinleştirme Antlaşması'yla "**Şangay Beşlisi** (Shanghai five)" olarak anılan yapı kuruldu. 2001'de tekrar Şangay'da yapılan zirveye Özbekistan'ın da katılımıyla yapılanmanın bir hükûmetler arası örgüt şeklinde kurumsallaşması kararı alındı ve 15 Haziran 2001'de yayımlanan bildiriyle de altı üyeli **Şangay İşbirliği Örgütü** SCO) resmen kurulmuş oldu. ŞİÖ'nün kurucu ülkeleri RF ve Çin, Örgüt'ün kuruluşundan bir ay sonra Temmuz 2001'de İyi Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Antlaşması da imzalamıştır. Orta Asya ülkelerinin bir taraftan Çin, Rusya ve Hindistan, batıdan Avrupa, güneyden ise ABD'nin ilgi odağı hâline gelmesi Orta Asya bölgesinin güvenliğinin dünya gündemine oturmasına neden olmuştur.

Şangay İşbirliği Örgütü'nün Amaç ve İlkeleri

Örgüt, "Şangay Ruhu" olarak atıf yapılan kurucu ilkelerini, karşılıklı güven, karşılıklı fayda, dayanışma, kültürel farklılığa saygı ve ortak bir geleceğe yönelme olarak belirtmektedir. Örgüt'ün "dış ilişkileri"nin esası da bağlantısız ilkeleri esas alma, kimseyi hedef almama ve açıklıktan yana olma olarak sıralanmaktadır. Ana amaçlarsa "karşılıklı güveni ve üyeler arası iyi ilişkileri güçlendirmek; siyaset, ticaret, ekonomi, bilim ve teknoloji, kültür, eğitim, enerji, ulaşım, turizm, çevre koruma vb. alanlarda etkin işbirliğini artırmak; bölgede barış, güvenlik ve istikrarı sağlamak, korumak ve sürdürmek için ortak çaba göstermek ve yeni demokratik, adil ve makul bir siyasi ve ekonomik uluslararası düzen kurmaya yönelmek" olarak ifade edilmiştir.

Şangay İşbirliği Örgütü'nün Yapısı ve Yönetimi

Örgüt'ün en üst karar alma organı olan **Devlet Başkanları Konseyi**, yılda bir kez (Rus alfabesine göre sırayla) üye ülkelerden birisinin başkentinde toplanmakta ve ev sahibi ülke devlet başkanı da bir anlamda o yıl için dönem başkanlığı yürütmektedir. Örgüt'ün genel siyasasını belirleyen, makro kararları alan ve tüm önemli konularda diğer örgüt organlarına direktifler veren bu Konseyin yanı sıra bir de üye devlet hükûmet başkanlarından oluşan **Hükûmet Başkanları Konseyi** bulunmaktadır. Yıllık bütçeyi onaylama yetkisine de sahip olan Konsey, yılda bir kez toplanarak üyeler arası işbirliğini çeşitli boyutlarıyla ele almaktadır. İşbirliği stratejileri belirleme ve işbirliği alanlarında gerekli kararları alma yetkisi de bu organa verilmiştir. Onun da altında yine düzenli toplantılar yapan ve örgüt'ün dış ilişkilerini yürüten **Dışişleri Bakanları Konseyi** yer almaktadır. Üyeler arası ilişkileri koordine eden ve ŞİÖ'nün bu çerçevede işleyişini yürüten ise **Ulusal Koordinatörler Konseyi**'dir. Nihayet, ŞİÖ'nün sürekliliğinin aracı ve sembolü olarak

bir uluslararası örgüt olmasını sağlayan bir de *Sekretarya* vardır. Örgütün tüm rutin “bürokratik” işleyişinden sorumlu olan Sekretarya, Devlet Başkanları Konseyi’nden başlayarak diğer ana organlarda alınan kararların uygulanması, yürütülmesi ve gözetlenmesinden sorumludur. Pekin’de bulunan ve örgütün tüm resmî belgelerinin depozitörü de olan Sekretarya’nın başında, Devlet Başkanları Konseyi tarafından 3 yıllığına atanan ve (şimdilik?) zayıf/sembolik de olsa örgütü bir anlamda temsil eden **Genel Sekreter** bulunmaktadır. Örgütün daimi iki organından bir diğerinin **Bölgesel Anti-Terör Yapısı** (RATS) olması, yani örgütün sıralanan amaçları arasında sadece “terörle mücadele”nin özel bir daimi yapılanmaya konu olması, kuşkusuz meseleye atfedilen önemin bir göstergesidir. Yapı’nın ana çalışma konuları, “ayrılıkçılık” ve “dinî köktencilik”le birlikte 2006’da ilan edilen politika çerçevesinde uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadeleyi de kapsayacak şekilde genişletilen “terörle mücadele” olarak tanımlanmıştır. ŞİÖ’nün “diyalog partneri” olarak ilişki kurduğu ülkeler Belarus, Sri Lanka ve Türkiye’dir. 6-7 Haziran 2012 tarihlerinde Pekin’de düzenlenen Devlet Başkanları Konseyinde Türkiye diyalog partneri olarak ilan edilmiştir. Altı üyeli ŞİÖ’de ayrıca Moğolistan, Hindistan, Pakistan ve İran da gözlemci statüsüne sahiptir. İleride örgüte üye olabilecekleri düşünülen bu ülkeler dışında Belarus

ve Sri Lanka da “örgütün amaç ve ilkelerini paylaşan ve karşılıklı yarar ilkesine dayalı ilişkiler tesis etmek isteyen devlet ya da örgüt” olarak tanımlanan “diyalog partnerleri” durumundadır. Nihayet Afganistan, ASEAN, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve Türkmenistan da “konuk katılımcılar” olarak ilgili örgüt zirvelerine

davet edilmektedir. ŞİÖ de BM Genel Kurulu, Avrupa Birliği, ASEAN, Bağımsız Devletler Topluluğu

ve İslam Konferansı Örgütü gibi uluslararası platformlarda gözlemci statüsü elde etmiş durumdadır. ABD’nin Şangay İşbirliği Örgütü’ne gözlemci üye olma başvurusu 2005’te reddedilmiştir. Temel olarak orta ve uzun vadede ABD karşısında bir denge/karşı-güç oluşturma amaçlı olduğu düşünülen bu yaklaşımın işe bölgesinden başladığı, yani en azından

yakın çevrelerini ve bölgelerini ABD’nin hegemonik tek-kutuplu dünya anlayışına kaptırmama anlayışıyla hareket ettiği düşünülmektedir.

Şangay İşbirliği Örgütü’nün İşlevi

Ekonomik ilişkilerden siyasî ve kültürel yakınlaşmaya, ortak tehdit olarak tanımlandığı şekliyle “terörle mücadele”den ortak askerî tatbikatlara kadar geniş bir yelpazede yürütülen ve olgunlaştırılan işbirliği faaliyetleri, kuşkusuz en azından bölgesel bazda ortak hareket etme ve hatta mütteşklik ilişkisi kurma anlamına gelmektedir. Örgütün iki ana ülkesi olan RF ile Çin’in özelde bölge, genelde de dünya siyasetine bakışlarının ne dereceye kadar örtüştüğü ya da örtüşmeye devam edeceği ciddi bir soru işareti olarak görülmektedir. Bu durum örgütün en temel zayıflığıdır. Dünya petrol üretim ve kullanım pazarının yarısından fazlasını elinde bulunduran ve Hindistan, İran, Moğolistan ve Pakistan’ın gözlemci olarak bulunduğu örgüt, ABD’ye karşı etkili bir kutup oluşturmaktadır. Dönemin Rusya Devlet Başkanı Putin, Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Ağustos 2007 Bişkek Zirvesi’nde “tek kutuplu dünya kabul edilemez”

diyerek bir anlamda birliğin misyonunu da belirtmiştir. Şangay Beşlisi’nin Özbekistan’ın katılımıyla örgüte dönüşmesi ve terörle mücadele organının merkezinin Taşkent’te olmasından da görüldüğü üzere her bir üye ŞİÖ için/açısından farklı bir önem ve anlam taşıyabilmektedir.

İSLAM İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

Kuruluşu, Gelişim Süreci ve Üyeleri

1926’da toplanan ilk konferansa Türkiye, Rusya, İran ve Afganistan gibi önemli Müslüman nüfusun yaşadığı ülkeler delege göndermemiştir. Takip eden konferanslarda da tüm İslam

dünyasını temsil edecek katılım olmamıştır. Bu nedenle İslam ülkelerini tek çatı altında toplamaya yönelik girişimler başarısız kalmıştır. İslam dünyasında birlik ve dayanışmaya yönelik başarısız girişimlerin ardından filistin Sorunu ve buna bağlı olarak kutsal mekânların İsrail'in kontrolüne girmesi, Müslüman ülkelerin bir araya gelmesine ve güçlü bir dayanışma sergilemesine önemli katkı sağlamıştır. Arap devletleri ile İsrail arasındaki 6 Gün Savaşı (1967) sonunda İsrail'in topraklarını Müslümanlar için kutsal sayılan Kudüs'ü de (Mescidi Aksa'yı da) içine alacak şekilde genişletmesi ve 21 Ağustos 1969'da Mescidi Aksa'yı kundaklama girişimi İslam ülkelerinin tepkisine neden olmuştur. 22-25 Eylül 1969'da Fas'ın başkenti Rabat'ta toplanan ve 24 ülkenin katıldığı 1. İslam Zirvesi'nde, İslam ülkeleri tepkilerini daha güçlü bir şekilde ifade etmişlerdir. Katılımcı ülkeler söz konusu dayanışmayı sürekli kılabilmek için bir genel sekreterliğin faaliyete geçirilmesine karar vererek İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) temellerini atmışlardır. 2011'de Astana'da toplanan Zirvede İslam Konferansı Örgütü İslam İşbirliği Örgütü'ne dönüşmüştür. Mart 1970'de Cidde'de, 1. *İslam Dışişleri Bakanları Konferansı* toplanmıştır. Bu Konferans'ta İKÖ Genel Sekreterliği'nin faaliyete geçirilmesi kararlaştırılmıştır. *Aralık 1971'de* Karaçi'de toplanan 2. *İslam Dışişleri Bakanları Konferansı*'nda ise **İKÖ Sözleşmesi** hazırlanmıştır. Sözleşme, *Şubat-Mart 1972'de* Cidde'de toplanan 3. *İslam Dışişleri Bakanları Konferansı*'nda onaylanarak yürürlüğe girmiştir. İKÖ Sözleşmesi, 1 Şubat 1974'te Birleşmiş Milletler'e tescil ettirilerek uluslararası hukukun bir parçası hâline gelmiştir. 28-30 Haziran 2011 tarihlerinde Astana'da toplanan 38. *İslam Dışişleri Bakanları Konferansı*'nda, **İslam Konferansı Örgütü'nün adı İslam İşbirliği Örgütü (İİÖ)** olarak değiştirilmiştir. İİÖ'nün (eski adıyla İKÖ'nün) 1969'daki ilk üyeleri; Afganistan, Cezayir, Çad, Endonezya, Fas, Şlistin, Gine, İran, Kuveyt, Libya, Lübnan, Malezya, Mali, Mısır, Moritanya, Nijer, Senegal, Somali, Sudan, Pakistan, Suudi Arabistan, Tunus, Türkiye, Ürdün ve Yemen'den oluşmaktadır. 1970'li yıllarda bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkelerin de katılımıyla Örgütün üye sayısı hızla artmıştır. 1972'de Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Sierra Leone, Suriye ve Umman; 1974'te Bangladeş, Burkina Faso, Gabon, Gambiya, Gine Bissau, Kamerun ve Uganda; 1975'te Irak; 1976'da Komorlar ve Maldivler; 1978'de Cibuti üye olmuştur. 1980'li yıllarda Benin, Brunei ve Nijerya (İKÖ'ye) katılmıştır. Doğu Bloku ve SSCB'nin dağılmasının ardından İKÖ'nün üye sayısı 1990'lı yıllarda hızla artmıştır. 1992'de *Arnavutluk, Azerbaycan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan*; 1994'te *Mozambik*; 1995'te *Kazakistan*; 1996'da *Özbekistan ve Surinam*; 1997'de *Togo*; 1998'de *Guyana* ve 2001'de *de Şiddi Sahilleri* Örgüte üye olmuşlardır. *Gözlemci üyeler ise Bosna Hersek, KKTC, Orta Afrika, Tayland ve Rusya'dır.* İslam İşbirliği Örgütü'nün 2012 yılında 57 üyesi bulunmaktadır.

İslam İşbirliği Örgütü'nün Amaçları

İslam İşbirliği Örgütü'nün amaçları;

- Üye ülkeler arasında İslami dayanışmayı geliştirmek ve teşvik etmek,
- Ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve diğer önemli faaliyet alanlarında üye ülkeler arasında işbirliğini güçlendirmek ve uluslararası kuruluşlarda üye ülkeler arasında dayanışmayı sağlamak,
- Irk ayırımının ve sömürgeciliğin her şeklini ortadan kaldırmaya gayret etmek,
- Uluslararası barış ve güvenliği desteklemek için gerekli her türlü tedbiri almak,
- İslam dünyasının kutsal mekânlarının korunması amacıyla üye ülkeler arasında gerekli işbirliğini sağlamak, Şlistin halkının işgalci güçlere karşı verdiği mücadeleye sağlanan desteği koordine ederek Şlistin halkının haklarını (self-determinasyon da dâhil) tekrar kazanması, topraklarını kurtarması ve egemenliğini tesis etmesi için yardımda bulunmak,

• Bütün Müslüman toplumların onur, bağımsızlık ve millî haklarını korumak amacıyla verdikleri mücadelelerini desteklemek,

• Çocuklara ve gençlere İslam değerlerinin öğretilmesinin yanı sıra eğitim yoluyla kültürel, sosyal, moral ve ahlaki değerleri güçlendirmek,

• Üye ülkeler ile diğer ülkeler arasında işbirliği ve karşılıklı anlayışı geliştirmeye yönelik elverişli ortamı yaratmaktır.

Örgütün temel ilkeleri ise *üyelerin ülkelerin eşitliği, üyelerin birbirlerinin içişlerine karışmama, her ulusun kendi geleceğini belirleme hakkının kabul edilmesi, üyeler arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümlenmesi, üyelerin birbirlerinin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına saygı göstermesi*

ve bu konuda kuvvete başvurulmaması şeklinde belirlenmiştir.

İslam İşbirliği Örgütünün Yapısı ve Yönetimi

İslam İşbirliği Örgütü'nün üç temel organı bulunmaktadır. Bunlar; **İslam Zirvesi, Dışişleri Bakanları Konferansı** ve **Genel Sekreterlik**'tir. Ayrıca İİÖ çatısı altında **Uluslararası İslam Adalet Divanı İnsan**

Hakları Bağımsız Daimi Komisyonu ve konferanslarda izlenecek yöntem ve kuralları belirleyen **İdari Komite** Konferans toplantıları dışında üyelerin örgütte temsilini ve iletişimini sağlayan **Daimi Temsilciler Komitesi İslam Zirvesi**, İslam Ülkeleri Devlet ve Hükûmet Başkanları Konferansı'nın kısa adıdır. Örgütün en yüksek yönetim organı olup üç yılda bir toplanmaktadır. İslam Zirvesi'nde Genel Sekreterlik ve Dışişleri Bakanları Konferansı'nın hazırladığı gündem ve anlaşmalar ele alınmaktadır. Gündem, genelde İslam dünyasının sorunları

ve uluslararası gelişmelerden oluşur. İslam Zirvesi olağanüstü hallerde üyelerin basit çoğunluğunun desteğiyle özel oturumlar için toplanabilmektedir. **İslam Zirvesi**: İslam Ülkeleri Devlet ve Hükûmet Başkanları Konferansı'nın kısa adıdır.

İİÖ'nün en yüksek yönetim organı olup üç yılda bir toplanmaktadır. Zirve'de Genel Sekreterlik ve Dışişleri Bakanları Konferansı'nın hazırladığı gündem ve anlaşmalar ele alınmaktadır. İslam Zirvesi olağanüstü hâllerde üyelerin basit çoğunluğunun desteğiyle toplanabilmektedir.

İslam Dışişleri Bakanları Konferansı, her yılın Aralık ayında İslam Zirvesi tarafı ndan belirlenen stratejiler doğrultusunda uygulamaya yönelik kararlar almak için toplanır. Dışişleri Bakanları Konferansı, Genel Sekreterliğin ve yan organların bütçelerini onaylar, gerekirse yeni organ ve komite tesis edilmesi için tavsiyede bulunur. **İslam Dışişleri Bakanları Konferansı**: Her yıl Aralık ayında toplanmaktadır. Konferans İslam Zirvesi'nde alınan kararların uygulanmasında önemli role sahiptir. İslam Dışişleri Bakanları Konferansı, İİÖ Genel Sekreterliği'nin ve yan organlarının bütçelerini onaylamak, gerekirse yeni organ ve komite tesis edilmesi için tavsiyede bulunmak gibi görevleri bulunmaktadır.

Genel Sekreterlik, İslam Zirvesi ve Dışişleri Bakanları Konferansı'nda alınan kararların uygulanmasından sorumludur. Genel Sekreterliğin diğer görevleri ise İslam Zirvesi ve Dışişleri Bakanları Konferansı'nda alınan kararların uygulama sonuçlarını raporlaştırarak tekrar ilgili organlara iletmek, İİÖ'nün çalışmaları ile ilgili olarak yıllık raporlar hazırlamak ve bunları üst organlara sunmak şeklindedir. Zirvesi ve Dışişleri Bakanları Konferansı'nda alınan kararların uygulanmasından sorumludur. Söz konusu organ, çeşitli zirvelerde alınan kararların uygulama sonuçlarını raporlayarak tekrar ilgili organlara iletmekte, çalışmaları ile ilgili olarak yıllık raporlar hazırlamakta ve bunları üst organlara sunmaktadır. Bunların dışında Genel Sekreterlik, İİÖ'nün

bütçe ve programını hazırlar, Örgüt organlarının çalışmalarını uyumlaştırır ve üye ülkeler arasında iletişimi güçlendirerek görüş farklılıklarının azaltılmasına katkıda bulunur. İİÖ Genel Sekreterliği'nin merkezi Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde yer almaktadır. Genel sekreter ise İslam Dışişleri Bakanları Konferansı tarafından 5 yıllık süre için seçilir. Bir genel sekreter en fazla iki dönem seçilebilmektedir. Günümüzde (2012) İİÖ'nün Genel Sekreteri ülkemizden Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'dur. İhsanoğlu, bu görevi 2005 yılından itibaren yürütmektedir. Örgütün çalışmalarında daimi komitelerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu komitelerden Kudüs Komitesi, Temmuz 1975'te oluşturulmuştur. Amacı, Kudüs Sorunu'nu da içine alan Arap-İsrail Çatışması'na kökten çözüm bulmaktır. Başkanlığını Senegal'in yaptığı Enformasyon ve Kültürel İşler Daimi Komitesi ise İİÖ'ye üye ülkeler arasındaki enformasyon ve kültürel işbirliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Başkanlığını Türkiye'nin yürüttüğü Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi İİÖ'ye üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmeye yönelik anlaşma ve projelere odaklanmıştır. Bilim ve Teknolojik İşbirliği Daimi Komitesi ise İslam

ülkeleri arasında bilim ve teknoloji alanlarında işbirliğini amaçlamaktadır. Komitenin başkanlığını Pakistan yürütmektedir

İşbirliğine Yönelik Anlaşmalar

İİÖ, üye ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirmek ve derinleştirmek için başta ekonomi, ticaret ve yatırım olmak üzere pek çok alanda anlaşma hazırlamıştır. Ekonomik, Teknik ve Ticari İşbirliği Genel Antlaşması, Yatırımların Teşviki, Korunması ve Garantisi Antlaşması, İKÖ Tercihli Ticaret Sistemi Çerçeve Anlaşması (TPS-OIC), TPS-OIC Tercihli Tarife Düzeni Protokolü (PRETAS), TPS-OIC Orijin Kuralı Anlaşması ve İKÖ Terörle Mücadele Anlaşması bunlardan bazılarıdır. Söz konusu anlaşmaları etkinliğinin artması için bütün üye ülkeler tarafından onaylanması gerekmektedir. Söz konusu anlaşmalara ilişkin süreçlerin pek çok ülkede ya başlamadı-ğı ya da çok yavaş ilerlediği görülmektedir. Din haricinde çok fazla birleştirici unsur olmayan üye ülkelerin, gevşek bir örgüt çatısı altında toplanması ve ortak hareket etmesi oldukça güç olmuştur.

Bölgesel ve Küresel Gelişmeler Karşısında İslam İşbirliği Örgütü

Örgüt, 11 Eylül 2001'deki saldırıların ardından özellikle batı toplumlarında giderek yaygınlaşan İslamophobi'yi (İslam korkusu) yenmek için bu ülkelerdeki faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Küresel ve bölgesel örgütlerle yapılan ortak toplantılar ile Türkiye ve İspanya'nın eş başkanlığını yürüttüğü Medeniyetler İttifakı'ndaki elde edilebilecek bir başarı, hem dünya barışına katkı hem de İİÖ'nün başarısı sayılacaktır.

Türkiye-İslam İşbirliği Örgütü İlişkileri

Türkiye, 1. İslam Zirvesi'ne Dışişleri Bakanı düzeyinde katılmıştır. 1969-1973 döneminde Türkiye-İKÖ ile ilişkileri alt düzeyde temsil ile yürütülmüştür. 1973 Arap-İsrail Savaşı ve 1974'teki Kıbrıs Barış Harekatı, Türkiye'yi İslam ülkelerine yakınlaştırmıştır. Türkiye 1975'deki Dışişleri Bakanları Konferansı'na bakan düzeyinde katılmıştır. Bu yakınlaşmada Türkiye'nin İKÖ üyelerinden istediği/isteyeceği siyasi ve ekonomik destekler önemli rol oynamıştır. İKÖ toplantılarına Başbakan düzeyinde ilk katılım, Bülend Ulusu Hükümeti (21

Eylül 1980- 13 Aralık 1983) döneminde olmuştur. 25-27 Ocak 1981 tarihlerinde toplanan konferansta Türkiye'yi başbakan Bülend Ulusu temsil etmiştir. Türkiye'nin Cumhurbaşkanı düzeyinde katıldığı ilk İslam Zirvesi ise 4. İslam Zirvesi'dir (Kazablanka-1984). Bu Zirve'de başkanlığa Türkiye'nin seçilmesi ardından örgütün daimi komitelerinden İSEDAK'ın (COMCEC'in) başkanlığı Türkiye'ye verilmiştir. 1980'li yıllardaki İKÖ toplantılarına yüksek düzeyli katılımın

ardından Türkiye ile İslam ülkeleri arasındaki ilişkiler hızla gelişmiştir. Türkiye'nin İKÖ (Haziran 2011'den itibaren İİÖ) nezdindeki ağırlığının giderek artmasının bir sonucu olarak örgütün genel sekreterlik makamı bir Türk'e emanet edilmiştir merkezi Ankara'da bulunan İslam Ülkeler İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC) ve ikinci ise merkezi İstanbul'da bulunan İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'dir (IRCICA).

İslam Kalkınma Bankası

Aralık 1973'te İslam Ülkeleri Maliye Bakanları Konferansı toplanmış, İslam Kalkınma Bankası'nın (İKB) kuruluşuna ilişkin bildiri yayınlanmıştır. İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank: IDB) Sözleşmesi 23 Nisan 1975'te yürürlüğe girmiş, 20 Ekim 1975'te Banka faaliyetlerine resmî olarak başlamıştır. Banka'nın merkezi ise sermayeye en fazla katkısı sağlayan S. Arabistan'nın Cidde şehrinde'dir. İslam Kalkınma Bankası, Dünya Bankası modelinde örgütlenmiş bir uluslar arası Şnansman kuruluşudur **İslam Kalkınma Bankası**:Banka faaliyetlerine resmî olarak Ekim 1975'te başlamıştır. Banka'nın amacı, üye ülkelerin yanı sıra üye olmayan ülkelerdeki Müslüman toplulukların ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmalarına katkıda bulunmaktır. 56 üyeli Banka faaliyetlerini sermayeye en fazla katkısı sağlayan S. Arabistan'nın Cidde şehrinde yürütmektedir. İslam Kalkınma Bankası, Dünya Bankası modelinde

örgütlenmiş, gruba bağlı olarak 8 uluslar arası kuruluş faaliyet göstermektedir.

Üyeleri ve Amaçları

İslam Kalkınma Bankası (İKB) 22 üye ülke tarafından kurulmuş, günümüzde üye sayısı 56'dır. Guyana dışındaki tüm İİÖ üyesi ülkeler İKB'ye üyedirler. Banka'ya üyelik için gerekli şart ise İKÖ üyeliğinin yanı sıra İKB Güvernörler Kurulunun çoğunlukla karar almasıdır. Banka'nın amacı, üye ülkelerin ve üye olmayan ülkelerdeki Müslüman toplulukların ekonomik ve sosyal açıdan gelişme (kalkınmalarına) katkıda bulunmaktır. Banka, amaçlarını gerçekleştirmek için aşağıdaki fonksiyonları yerine getirmektedir. Bunlar;

- Üye ülkelerdeki kuruluşlara veya verimli projelere sermaye iştirakinde bulunmak,
- Üye ülkelerdeki kamu ve özel sektör projelerine kredi sağlamak,
- Üye ülkeler arasındaki ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmak ve bu doğrultuda çalışmalar yapmak,
- Üye ülkeler arasında teknik işbirliğini geliştirmek ve teknik yardım sağlamak,
- Eğitim faaliyetlerinin yanı sıra ekonomik konularda araştırma yapmak özetlenebilir.

Banka Sermayesi ve Oy Dağılımı

İslam Kalkınma Bankası'nın (İKB'nin) sermayesi İslam Dinarı (İD) üzerinden kaydedilmekte, bir İslam Dinarı ise bir SDR'ye eşittir. Özel Çekme Hakları diğer bir deyişle SDR (Special Drawing Rights), IMF tarafından yaratılmış kaydi paradır. Banka ödenmiş sermayesine en fazla katkı sağlayan ülkeler S. Arabistan (% 26.57), Libya (% 10.68), İran (% 9.32), Mısır (% 9.22) ve Türkiye (% 8.41) şeklinde sıralanmaktadır.

Bankanın Yapısı ve Yönetimi

Bankanın üç temel organı vardır. Bunlar: Güvernörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu (Yönetim Kurulu) ve Başkan'dır. Güvernörler Kurulu, Banka'nın en yetkili organı olup yılda bir defa toplanır. Kurulda her üye bir güvernör ve bir yardımcısı ile temsil edilir. İcra Direktörleri Kurulu, 18 üyeden oluşmaktadır. Üyelerin 9'u Banka'ya en fazla sermaye katkısı sağlayan Türkiye'nin yanı sıra BAE, İran, Katar, Kuveyt, Libya, Mısır, Nijerya ve S. Arabistan tarafından doğrudan atanmaktadır. Diğer ülke gruplarını temsil edecek direktörler, Güvernörler Kurulundaki seçimle belirlenmektedir. Başkan, 5 yıllık süre için Güvernörler Kurulu tarafından seçilmektedir. Şimdiye kadar seçilen IDB (İKB) başkanlarının hepsi S. Arabistan vatandaşıdır

Bankanın Finansman Faaliyetleri

İslam Kalkınma Bankası ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla üyelerine kredi vermektedir. Türkiye, Banka kredilerinden en fazla yararlanan ülkeler arasındadır. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası

ve Kalkınma Bankası, İKB kredilerine ulusal düzeyde aracılık eden ve dağıtan kuruluşlardır. İKB kredilerinden faiz almamaktadır. Bunun yerine kardan pay alma ve zararı paylaşma (kâr/zarar ortaklığı) şeklinde kredi kullanmaktadır. Banka Ödünç Finansmanı, Teknik Yardım, Leasing, Taksitli Satış, Eşit Katılım Kâr Ortaklığı,

İstisna, Murabaha ve Finansman Hattı Finansman araçlarını kullanmaktadır.

ARAP LİĞİ

Arap Ligi (Birliği) ülkeleri Atlas Okyanusu'ndan Basra Körfezi'ne kadar geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Bölgede nüfusun çoğunluğu Müslüman Arap olmasına karşılık, pek çok küçük etnik ve dinî gruplar da mevcuttur. **Arap Ligi:** Diğer adı Arap Birliği olan kuruluşun temeli, 1944'teki İskenderiye Protokolü ile atılmıştır. Örgüt, 1945'te Kahire'de 6 ülkenin imzaladığı anlaşma ile kurulmuştur. Günümüzde 22 üyesi bulunan Örgütün amacı, üye ülkeler arasında

işbirliğini geliştirmek, üyelerin politikalarını koordine etmek, üye ülkelerin bağımsızlık ve egemenliklerini korumaktır.

Arap Birliği'ne Yönelik Girişimler

Arap ülkeleri arasında ilk ittifak ise 1936 yılında, Irak ile Suudi Arabistan arasında gerçekleşmiştir. Bir yıl sonra Yemen İmamlığı da ittifaka katılmıştır. İttifak anlaşmasına göre ülkeler birbirlerine saldırmayacak, üçüncü bir ülke ittifak üyelerinden birine saldırdığında diğer üyeler saldırıya maruz kalan ülkeye yardım edecek, ülkeler aralarındaki sorunları barışçı yollardan çözecekler, kültürel konularda işbirliği artırılabacaktır. İttifak bu hâliyle Arap milliyetçileri tarafından yetersiz bulunmuştur.

Kuruluşu, Üyeleri ve Amaçları

1943'teki kapsamlı görüşmelerin ardından 7 Ekim 1944'te 5 Arap ülkesi *İskenderiye Protokolü* ile Arap Birliği'nin temeli atmıştır. Arap Ligi'ni (Arab League), resmî adıyla Arap Devletleri Ligi'ni (League of Arab

States), kuran anlaşma 22 Mart 1945'te Kahire'de imzalanmıştır. *Irak, Lübnan, Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan* ve *Suriye*'nin oluşturduğu birliğe 5 Mayıs 1945'te Yemen de katılmıştır. Günümüzde Arap Birliği'nin üye sayısı 22 ve gözlemci üyesi 4'tür. Arap Birliği'nin amacı, üye ülkeler arasında yakın bir işbirliği gerçekleştirmek, bu doğrultuda siyasi (politik) faaliyetleri koordine etmek, üye ülkelerin bağımsızlık ve egemenliklerini korumaktır. Barış ve güvenliğin sağlanmasında uluslar arası kuruluşlarla işbirliği yapmak, ekonomik ve sosyal ilişkileri düzenlemek, Arap Birliği'nin temel ilkeleri arasındadır.

Yapısı ve Yönetimi

Konsey, Birliğin en üst yönetim organı olan Konsey, genellikle dışişleri bakanları düzeyinde toplanır. Devlet ve hükümet başkanları düzeyinde yapılan konsey toplantılarında ise Arap Birliği'ni ilgilendiren konularda temel kararlar alınır. Konseyde her üyenin bir oyu vardır. Alınan kararların bağlayıcılığı ise sadece oy veren

ülkelerle ilgilidir.

Genel Sekreterlik, Birliğin günlük faaliyet yürütmek ve üye ülkeler arasında koordinasyonu sağlamak ile görevlidir. Genel Sekreterlik Mısır'ın başkenti Kahire'dedir. 1979'daki Mısır-İsrail Barış Anlaşması ardından Tunus'a taşınan genel sekreterlik 1989'da Mısır'ın Arap Ligi'ne yeniden

kabulü ile tekrar Kahire'ye getirilmiştir. Günümüzde Arap Birliği'nin genel sekreteri, Mısır eski Dışişleri Bakanı Nebil El Arabi'dir.

Bölgesel Sorunlar Karşısında Arap Birliği

Ortadoğu coğrafyası, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından itibaren istikrarsızlık ve çatışmaların yoğun olarak yaşandığı bir bölgedir. Bu gelişmelerde başta İngiltere, ABD, İtalya, Fransa ve eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) gibi ülkelerin bölgeye yönelik politikaları önemli bir role sahiptir. İngiliz manda yönetimi altındaki Filistin topraklarına dışarıdan yapılan Yahudi göçünün engellen(e)memesi, toplumlar arası çatışmalara ek olarak İngiliz ordusuna yönelik saldırıların artması sonucunda İngiltere Filistin topraklarından çekilme kararı almıştır. Bu kararın ardından İsrail devletinin kurulması Filistin sorununu derinleştirmiştir.

BM nezdindeki görüşmelerde soruna çözüm bulunamamıştır. Filistin Sorunu bağlı olarak İsrail, Arap Birliği'nin ve bölgenin en önemli konusu olmuştur. 1980-1988 dönemindeki Irak-İran Savaşı'nda Körfez ülkeleri ile Ürdün ve Mısır, Irak'ı desteklerken Libya, Suriye ve Güney Yemen (22 Mayıs 1990'da Kuzey Yemen ile birleşerek Yemen Cumhuriyeti'ni oluşturmuşlardır) ise İran'dan yana tavır sergilemişlerdir. 2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından I ve II. Körfez Savaşlarında, bazı Birlik üyeleri işgalci güçlerle işbirliği yaparak

Birlik üyesi Irak'a saldırmışlardır. 2010'da halk ayaklanmaları ile başlayan Arap Baharı'nda da Arap Birliği'nin (Ligi) başarılı bir sınav veremediği görülmektedir. Arap Ligi'nin bölgesel sorunlar karşısında belki de tek başarısı, kısa vadeli de olsa, 1973'teki Petrol Savaşı'dır. Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü (Organization of Arap Petroleum Exporting Countries: OAPC) üyeleri, 1973 Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail'e büyük destek veren başta ABD ve Fransa başta olmak üzere Batılı ülkelere petrol ambargosu uygulamıştır. Batılı ülkelerin devreye girmesiyle İsrail'in Mısır'a kısmi ödünler vermesi sağlanmış ardından Mısır-İsrail Barış Anlaşması

imzalanmıştır. Bu gelişmeler üzerine Arap dünyası ile Mısır arasındaki diplomatik ilişkiler kesilmiştir. İsrail ile barış anlaşması imzalayan Mısır cumhurbaşkanı Enver Sedat suikastı sonucu hayatını kaybetmiştir. Mısır ile Arap dünyası arasındaki ilişkileri ancak 1980'li yılların sonuna doğru düzelebilmiştir. Günümüzde Arap Birliği, üye ülkeler arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmeye çalışmaktadır.

Türkiye-Arap Ligi İlişkileri

Türkiye ile Arap Ligi ülkeleri arasında tarihî, kültürel, sosyal ve dinî açıdan güçlü bağlardan söz edebiliriz. Türkiye, Arap Birliği üyesi ülkelerle hem ikili hem de çok taraflı olarak ilişkileri geliştirmeyi hedeflemiştir. 2007'de Türk-Arap İşbirliği Forumu Çerçeve Anlaşması'nın imzalanması ve 2008'de Birliğin Türkiye'de temsilcilik açması kararı, önemlil gelişmelerdir.

ÜNİTE=8

Hükümet Dışı Uluslararası Örgütler

Hükümet dışı uluslararası örgütler, devletlerin/kamu gücünün kurduğu, yürüttüğü kurumların dışında ortaya çıkan uluslararası sivil yapılardır. uluslararası örgütlerden ayırt etmek için "gönüllü kuruluşlar", "sivil toplum kuruluşları" ve "hükümet dışı kuruluşlar" başta olmak üzere farklı kavramlar kullanılmaktadır

HÜKÜMET DIŞI ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN TANIMI

BM Genel Kurulunun 1996/31 sayılı kararına göre, BM'de danışmanlık statüsü elde etmek isteyen hükümet dışı örgütlerin BM amaç ve ilkelerine uygun hareket etmesi, faaliyet alanında genel kabul görmüş ve temsil niteliğini haiz olması, merkezi ve temsilcisi bulunması yani

kurumsal varlık ve süreklilik arz etmesi, devletler/hükümetler arası bir anlaşmayla kurulmamış olması gibi özellikler taşıması gerekmektedir. BM'dekine benzer bir mantıkla

Sözleşme şartlarının uygulanacağı hükümet dışı örgütleri işaret ederken yani AK açısından ve AK platformunda geçerli olacak şekilde sıralanan ölçütlere göre, kâr amacı gütmeme/gönüllülük, uluslararası yarar gütmeme, taraf bir devlet iç hukukuna uygun kurulma, en az iki devlette faaliyet gösterme ve taraf devletlerden birinde merkezî olma ölçütlerinin karşılanması gerekmektedir. BM'ye göre devletlerarası anlaşmalarla kurulmamış, bütün uluslararası örgütler "hükümet dışı örgüt" olarak kabul edilir. BM ve AK'nin söz konusu kararları, hükümet dışı uluslararası örgütlerin faaliyetlerine resmiyet, meşruiyet ve tanınırlık kazandırmaktadır. Hükümet dışı örgütleri tanımlamak için en sık başvuru olan ölçütler arasında, "kâr amacı gütmeme/gönüllülük" ve "uluslararası (toplumsal) yarar gütmeme" bulunmaktadır.

Kâr amacı gütmeme/gönüllülük ölçütüne göre, bir oluşumun hükümet dışı örgüt olabilmesi için özel/ticari şirketlerden farklı olarak faaliyetlerini herhangi bir maddi beklenti olmadan yürütmesi gerekmektedir. Burada vurgu yapılan, üyelere/ çalışanlara "kâr payı dağıtmama" larıdır. Öte yandan, genelde faaliyet gösteren kuruluşlar ya da kimi faaliyetlerden elde edilen açıklanabilir paylardan karşılanması bir yere kadar kabul edilebilir bulunmakta, ancak bu durumda da birinci itiraz gündeme gelmekte ve gelirlerin ya da bağışların izlenen

politikaları etkileme potansiyeli anlamında "etik" ve "siyasi" boyutları tartışılmaktadır. Tüm bunları ilgilendirir bir şekilde getirilen genel bir eleştiriye, en genel anlamıyla hükümet dışı örgütlerin faaliyetlerinin ve faaliyet gösterdikleri alanların ekonomik büyüklüklerinin bu alanı neredeyse bir "sektör" olarak adlandırmaya zemin teşkil eder boyutlara ulaştığı yönündedir.

Uluslararası (toplumsal) yarar gütmeme ölçütü: Tüm "uluslararası toplum"un ve özellikle de geleneksel olarak devletler arası ilişkiler alanının birçok açıdan dışarıda bıraktığı toplumlar arası ve ötesi örgütlenmeleri ve insanların genel yararını gütmeme şeklinde tanımlanabilecek bu ölçüt, beraberinde birçok tartışmayı da getirmektedir. Kimi oluşumların sadece bu ölçüt üzerinden "hükümet dışı örgüt" olmadığını ya da olduğunu ileri süren ya da bu anlamda çeşitli sınıflandırmalar yapan oldukça ciddi tartışmalar ve görüşler bulunmaktadır. Öte yandan, eğer vurgulanmak istenen "daha geniş toplumsal kesimlerin çıkarını ve/veya yararını gözetmek" ise bu durumda da tartışmanın eksenini kaymakla birlikte sorunlar bitmemektedir. Sivil toplum kuruluşlarının, mevcut düzenin açıklarını kapatarak kendisini idame ettirmesi için yönlendiren, bu anlamda da toplumun "gazını alma" işlevi gören ve "halka dayalı alternatifler" olmaktan ziyade "neo-liberalizmin araçları" olarak faaliyet gösteren yapılanmalar olduğu yönünde eleştiriler getirilmektedir.

HÜKÜMET DIŞI ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ULUSLAR ARASI POLİTİKADAKİ YERİ

özellikle insan hakları ve çevre sorunları konusunda faaliyet gösteren birçok hükümet dışı örgütün başta Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Afrika Birliği, Amerikan Devletler Örgütü, İslam İşbirliği Örgütü, Arap Birliği vb. birçok uluslararası örgütte daimi ya da ad hoc danışmanlık hatta gözlemci statüsü

elde ettiğini görmekteyiz. Hükümet dışı örgütlerin temel faaliyet alanları arasında sayılabilecek çevre, insan hakları, kültürel

değerlerin korunması gibi konuların küresel nitelikte olması bu örgütlerin de küreselleşmesi sonucunu doğurmuştur. Gerçekten de hükümet dışı uluslararası örgütlerin uluslararası politikada oynadığı rol, en ciddi muhaliflerinin bile göz ardı edemeyeceği, görmezden gelemeyeceği önemli bir gelişmedir. Bu açıdan bakıldığında, hükümet dışı örgütler uluslar arası politikanın bir

gerçeğidir. Bu nedenle “uluslararası ilişkiler” kavramı da yerini “dünya politikası”, “küresel politika” gibi kavramlara bırakmaktadır. Hükümet dışı örgütler birçok uluslararası örgütte görüş bildirme, gündem yaratma ve danışma işlevi görmektedir.

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ

28 Mayıs 1961’de The Observer’da Peter Benenson imzasıyla yayınlanan “The Forgotten Prisoners” makalesiyle başladığı kabul edilen bir süreçle kurulan Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) (Amnesty International), bugün hem ulaştığı kapsama alanı, hem etkinliği hem de tanınırlığı ve bilinirliği açısından en önde gelen hükümet dışı örgütlerdendir. UAÖ, bir yandan sömürge altındaki devletlerin bağımsızlaştığı ve Bağılantısızlar Hareketi’nde somutlaştığı üzere üçüncü dünyacı akımların güçlendiği, diğer yandan da insan hakları alanında uluslararası düzeyde yoğunlaşan tartışmalar çerçevesinde mevcut devlet sisteminin farklı bakış açılarıyla eleştirildiği dönemde kurulmuştur.

UAÖ, günümüzde kendi temel misyonunu şöyle sıralamaktadır:

- Kadınların, çocukların, azınlıkların ve yerel halkların hakları,
- İşkenceye son verme,
- İdam cezasının kaldırılması,
- Fikir mahkûmlarının, sığınmacıların ve göçmenlerin sorunları ve hakları,
- Siyasi suçluların hakları,
- İnsan onurunun korunması.

Uluslararası Af Örgütü, insan haklarına saygı gösterilmesi ve bu hakların korunması konusunda çalışan insanların oluşturduğu uluslar arası alanda tanınan küresel bir harekettir. Vizyonu, her insanın İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi tarafından kabul edilen insan haklarına ve diğer tüm uluslararası insan hakları standartlarına erişebilmesini sağlamaktır. Uluslararası Af Örgütü “karanlığa küfredeceğine bir mum da sen yak” anlayışından esinlenerek ve fakat mevcut sorunlara, engellere ve mahkûmiyetlere de dikkat çekerek dikenli telle çevrilmiş bir mum şeklinde bir amblem benimsemiştir.

Örgütlenme

Her hükümet dışı örgütte olduğu gibi resmî yapılanmalardan farklı olarak görece esnek ve yatay olarak örgütlenen UAÖ’nün en üst düzey yönetim organı, **Uluslar arası Konsey’dir**. Örgütün merkezînin bulunduğu Londra’da faaliyet gösteren ve şubelerin ve alt-birimlerin üyeleri oranında önerdiği adaylardan oluşan Uluslar arası Konsey’de örgüt dışından da katılımcılar yer alabilmekte ancak oy verme hakkı sadece UAÖ üyelerine ait sayılmaktadır. İki yılda bir toplanan Konsey, hem genel siyaseti ve politikaları belirlemekte hem de bir anlamda iç denetim yapmaktadır. Bunun dışında, Uluslararası Konsey tarafından seçilen 8 üye ve Mali İşler Sorumlusu’ndan oluşan ve yılda bir kez toplanan **Uluslararası Yürütme Komitesi** de bulunmaktadır. Komite’nin ana amacı, tüm faaliyetlerin UAÖ’nün statüsüne, ilkelerine ve Uluslararası Konsey tarafından belirlenen genel politikalara uygun bir şekilde yürütülmesini gözetlemek, denetlemek ve sağlamak olarak belirlenmiştir.

Örgütün sürekliliğini ve devamlılığını (ve hatta bir adresi olabilmesini), kısacası bir örgüt (tüzel kişilik) olabilmesini sağlayan kilit organ olan **Sekretarya** ise Uluslar arası Konsey ve Uluslararası Yürütme Komitesi’nin günlük rutin işlerini takip etmek ve gerçekleştirmekle görevlidir. Uluslararası Af Örgütü, 1977’de Nobel Barış Ödülü,

1978’de BM İnsan Hakları Ödülü’nü almıştır. UAÖ, genel olarak etkin, bilinen ve saygın hükümet dışı kuruluşlar arasında sayılmaktadır. Ayrıca çeşitli uluslararası örgütler, resmî konferanslar gibi platformlarda danışmanlık/gözlemci statüsü de elde etmiş durumdadır Resmî

İnternet sayfalarındaki bilgilere göre 150'nin üzerinde ülkeden yaklaşık 2.8 milyon gönüllüsü, destekçisi ve abonesi olan UAÖ'nün, 80 ülkede de büroları bulunmaktadır.

Ülke Kuralı

UAÖ'nün kendisini benzer birçok hükümet dışı örgütten de ayıran en önemli çalışma ilkesi, "ülke kuralı"dır (*Work on Own Country Rule - WOOC*). Bu kurala göre, örgüt temsilcilikleri bulundukları ülkede hak ihlaline uğrayanlarla ilgili raporlama yapamamaktadır.

Uluslararası Af Örgütü'ne Yönelik Eleştiriler

demokratik sistemleri gereği ihlal iddialarının gündeme gelmesine karşı baskıcı ve sansürcü bir anlayış sergilemediği için, "açık toplumlar" olan Batılı devletlerin en küçük ihlalleri bile etkin ifade ve şikâyet mekanizmalarıyla hemen gündeme gelebilmekte (ve böylece aslında hemen etkin çözümler de üretilebilmekte), buysa sanki Batılı devletler daha çok/ciddi sayıda ihlal yapıyormuş gibi bir durum ortaya çıkarmaktadır. Öte yandan, UAÖ'nün Batılı devletlerin ve özellikle de ABD ile İngiltere'nin dış politika önceliklerine ve uygulamalarına paralel hareket ettiği ve insan hakları ihlalleriyle ilgili çalışmalarını bu çerçevede belirlediği yönünde eleştiriler de getirilmektedir. Buna göre, Batı'da hem de tam üçüncü dünya bağımsızlaşırken ortaya çıkan, merkezî Batı'da olan, bağışçıların önemli bir kısmı Batılı olan ve Batılı devletlerle yakın çalışmalar yapan UAÖ'nün başka türlü değerlendirilmesi de mümkün değildir. Bu bağlamda, örgütün Batılı devletlere ve mütteşklere insan hakları ihlalleri konusunda daha "anlayışlı" yaklaştığını ve yoğun ihlallerin istikrar-barış vb. ilkeler ön plana çıkarılarak geçirilmesi politikalarına payanda olduğunu

ileri sürenler de bulunmaktadır. "Batı"ya bakış/yaklaşım konusunda getirilen bu iki-yanlı eleştiriler bir yana, bazı

devletler de UAÖ'yü "güvenlik-insan hakları dengesi"ni iyi okuyamamakla eleştirmektedir. Buna göre, devletlerin vatandaşlarının haklarını korumak için gerekli önlemleri alma görevinin olduğu ve bunun da insan hakları anlayışının bir parçası olduğu görmezden gelinmekte ve "dengesiz" ve "gerçekçi olmayan" eleştiriler

yapılmaktadır. kültürel/yerel değerlere ve anlayışlara dikkat edilmediği eleştirisini yapmaktadır. UAÖ'nün özellikle 11 Eylül sonrası dünyada yaşanan kimi kritik gelişmelerde aldığı tavır da olumlu ve olumsuz anlamlarda tartışma konusu olmuştur. Guantanamo uygulamalarını sert şekilde eleştiren ve bunları günümüzün Gulag Kampları olarak niteleyen UAÖ, Danimarka'da patlak veren ve birçok Avrupalı siyasetçi tarafından "ifade özgürlüğü" kapsamında değerlendirilen "karikatür krizi" konusunda da farklı bir tutum almış ve "nefret söylemi niteliğindeki eylemlerin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceğini" açıklamıştır. eleştiri aldığı bir diğer konu da Filistin sorunu konusundaki tutumu olmuştur. Özellikle 2008-2009 kışında İsrail'in Gazze müdahalesi sonrasında hem İsrail devletinin hem de HAMAS'ın çeşitli uygulamalarını insan hakları perspektifinden eleştiren UAÖ, kimileri açısından saygınlığını bir kere daha ispatlamışken, iki tarafta da kaşların kalkmasına neden olmuştur.

İNSAN HAKLARI İZLEME ÖRGÜTÜ

İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch: HRW), 1978'den itibaren kurulan bir dizi insan hakları örgütünün 1988'de tek bir şemsiye altında toplanmasıyla oluşturulmuştur. Helsinki Nihai Senedi'nin 1975'te yayınlanmasını takiben özellikle Doğu Bloku devletlerindeki insan hakları ihlallerini gündeme getirmek, bu devletlerin Helsinki'de uzlaşılan ilke ve kurallara ne ölçüde uyduğunu izlemek ve bu çerçevede onlar üzerinde siyasi baskı oluşturmak amacıyla 1978'de kurulan Helsinki Watch, örgütün ilk nüvesini oluşturmaktadır. Bölgelerindeki insan hakları

uygulamalarını izlemek için 1981’de kurulan Americas Watch, 1985’te kurulan Asia Watch, 1988’de kurulan Africa Watch ve 1989’da kurulan Middle East Watch, örgütün temel bileşenlerini oluşturmaktadır. Kuruluş dönemleri ve süreçleri itibarıyla ABD’nin insan haklarını bir aktif dış politika meselesi/aracı olarak görmeye başlamasına (olumlu ve olumsuz manada) paralelliğine hep dikkat çekilen İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün merkezi, New York’ta bulunmaktadır. Berlin, Brüksel, Chicago, Cenevre, Johannesburg, Londra, Los Angeles, Moskova, Paris, San Francisco, Tokyo, Toronto ve Washington’da şubeleri

bulunur. HRW, temel hedefini, ortaya çıkarılan insan hakları ihlalleri ışığında ihlalci devletler üzerinde uluslararası baskının artması ve ilgili devletlerin bu kapsamda uygun ve etkin önlemleri almasının sağlanması olarak ilan etmiş durumdadır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne Yönelik Eleştiriler

Hazırladığı ülke raporlarıyla getirdiği eleştiriler seçici, ideolojik, taraşı vs. bulunan HRW, Batılı devletler tarafından kendilerine karşı daha acımasız davranıldığı şeklinde eleştirilirken, diğer devletler tarafından da Batıcı, İsrail yanlısı ve Batılı lobilerin etkisinde olan bir yapılanma olarak nitelenebilmektedir. Gerçekten de, bu

anlamda getirilen farklı eleştirilere bakıldığında, HRW bir yandan İsrail karşıtı, ABD karşıtı vs. bulunurken diğer yandan da Çin karşıtı, Venezüella karşıtı ya da İsrail yanlısı ve ABD yanlısı da bulunabilmektedir. HRW, çalışma ve örgütlenme yöntemi bağlamında eleştirilerle de karşılaşmaktadır. Saha çalışmasından ziyade izleme ve raporlamaya ağırlık vermesi, yani bir anlamda “masa başı” çalışmasının HRW’nin çalışmalarının sağlıklı olmasını engellediği yaygın olarak vurgulanmaktadır. maddi kaynaklarını bireysel bağışlardan ziyade yoğunlukla büyük bağışçılardan elde eden HRW, sansasyon yaratacak ya da en azından medyada yer alacak konulara yoğunlaşmakta ve raporlarını da bu amaç/öncelik doğrultusunda kaleme almaktadır.

YEŞİL BARIŞ

Kalkınma-sanayileşme-çevre denkleminin ve aslında mevcut kalkınma/sanayileşme politikalarıyla yöntemlerinin yoğunlukla tartışılmaya başlandığı 1960’ların sonu ve 1970’lerin başı, çevre hareketlerinin de doğmaya başladığı döneme tekabül etmektedir. ilk elde Vencouver’da (Kanada) düzenlenen nükleer-karşıtı eylemlerle olgunlaşan yapılanma, ismini ABD’nin Alaska’da yapacağı nükleer denemeye itirazi tanıklık etme yolculuğu için kiralanan ve adı Greenpaece olarak değiştirilen gemiden almaktadır. Yeşil Barış, 1971 yılından itibaren küresel düzeyde çevre sorunlarına karşı mücadele veren en önemli hükümet dışı uluslar arası örgüttür. 1972 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre

Konferansı neticesinde imzalanmış olan Stockholm Deklarasyonu, “çevre hakkı” konusunda uluslar arası düzeydeki ilk ve en önemli belgedir. Zehirli ve kimyasal atıklar, balina avcılığı, deniz canlılarının korunması, okyanuslar, yağmur ormanları ve habitat, biyolojik çeşitlilik, sürdürülebilir tarım, temiz enerji, iklim değişikliği, nükleer kirlilik ve silahsızlanma, genetiği değiştirilmiş organizmalar vb. konular dâhil her türlü çevresel sorun, örgütün zamanla genişleyen ajandasında yer almaktadır. Günümüzde 28 ülkede bölgesel bürosu, 42 ülkede de doğrudan çalışma merkezi olan ve profesyonel çalışanlarının yanı sıra gönüllüleri vasıtasıyla çeşitli kampanyalar, eylemler, yayınlar ve etkinlikler yapan Greenpeace, dünyanın ilgi alanı genişliği itibarıyla en kapsamlı, faal ve etkin uluslararası çevre örgütü sayılmaktadır. **Greenpeace’in, çalışmalar yürüttüğü temel konular şunlardır:**

- Okyanuslar ve yaşlı ormanların korunması,
- İklim değişikliğini durdurabilmek için fosil yakıtların kademeli olarak sonlandırılması ve yenilenebilir enerjilerin teşvik edilmesi,

- Nükleer silahlanma ve nükleer kirliliğe son verilmesi,
- Zehirli kimyasalların ortadan kaldırılması,
- Genleri ile oynanmış organizmaların doğaya bırakılmasının önlenmesi.

Yeşil Barış'a Yönelik Eleştiriler

Batılı/sanayileşmiş hem de saniyeleşmemiş devletlerden eleştiriler gelmektedir. Birinci grup, örgütün özellikle küresel çevresel sorunlar bağlamındaki eleştirilerini ve çözüm konusundaki taleplerini temelde Batılı devletlere yönelttiğini ileri sürerken, ikinci grup ise çevresel duyarlılıkların “aynı yöntemlerle sanayileşme sırası kendilerine gelmişken” gündeme getirilmesinin Batı’nın bir oyunu olduğunu düşünmektedir. Greenpeace’in en önemli eylem biçimi, “tanıklık etme” olarak adlandırılmaktadır. Buna göre, aktif bir eylem tarzından ziyade itiraz edilen, dikkat çekilmek istenen uygulamaların olduğu mekânlarda genelde sadece hazır bulunarak ve/veya

pasif direniş yöntemleriyle konunun gündeme gelmesi ve tartışılması amaçlanmaktadır. Örneğin bir nükleer deneme alanına ünlü Gökkuşaağı Savaşçısı (*Rainbow Warrior*) gemisiyle gidilmekte ve olaya “seyirci olunmakta”, bir tehlikeli atık geçişine nezaret edilmekte ya da çevre kirliliği yaratan bir fabrika kapısında durarak sabah işine giden çalışanlara durum “hatırlatılmakta”dır. Nadiren engelleme şeklinde gerçekleşen eylemlerin amacının dikkatleri konuya çekme ve toplumsal farkındalık yaratma olması, öte yandan Greenpeace’e etkisizlik, “üst-orta sınıftan kendini önemli hissetmek isteyen pasif kişilikler olma” ve hatta şov yapma gibi eleştirilerin gelmesine de neden olabilmektedir. Greenpeace, zehirli ve kimyasal atıklar, balina avcılığı, deniz canlılarının korunması, okyanuslar, yağmur ormanları ve habitat, biyolojik çeşitlilik, sürdürülebilir tarım, temiz enerji, iklim değişikliği, nükleer kirlilik ve silahsızlanma, genetiği değiştirilmiş organizmalar vb. konular dâhil her türlü çevresel sorunla ilgilenmektedir.

ULUSLARARASI KIZILHAÇ VE KIZILAY FEDERASYONU

her biri aslında bağımsız birer “ulusal” yapının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Afet bölgelerine acil yardım ulaştırmada öncelik, yardım toplama konusunda birçok sivil toplum kuruluşundan farklı kimi hak ve ayrıcalıklar da bu bağlamda gündeme gelen diğer *sui generis* özelliklerdir.

Kuruluş Süreci ve Örgütlenme

Artık klasikleşmiş anlatıya göre, Kızılhaç olarak anılacak yapının 1863’te kurulmasına giden yol, İtalyan birliğinin sağlanmasıyla sonuçlanacak süreçteki savaşlardan 1859 Solferino Muharebesi’ne tanık olan İsviçreli iş adamı Henry Dunant’ın savaş alanında yaralıların ve sivillerin durumu karşısındaki “insani” rahatsızlığıyla

başlamıştır. İsviçre bayrağının ters yüz edilmiş şekli olan sembolleri nedeniyle “Kızılhaç” olarak anılmaya başlamıştır. Önayak oldukları ve İsviçre hükümetinin de desteğiyle toplanan devletlerarası konferansta yaralıların durumunu ele alan ilk Cenevre Sözleşmesi’nin (1864) imzalanmasıyla yapının uluslararası etkisi artmıştır. Federasyon, büyük ölçüde özerk/bağımsız ulusal sivil toplum örgütleri/dernekler şeklinde örgütlenmiş yapılardan (*national societies*) oluşan bir uluslararası çatı örgütüdür. Öyle ki, bu çatı yapılanmanın en yaygın bilinen parçalarından olan “Uluslararası Kızılhaç Komitesi” (*International Committee of the Red Cross: ICRC*)

de aslında uluslararası bir örgüt değildir; bir İsviçre kuruluşudur. Öte yandan amaç, ilke, hedef, uluslararası statü ve özellikle de çatışma alanında sahip olunan kimi hak ve ayrıcalıklar temelli ortaklık, eşgüdümlü çalışma ve alınan ortak kararlar çerçevesinde yürütülen faaliyetlerle uluslararası bir görünüm de arz etmektedir. Temel uluslararası etkisini ve statüsünü 1946 Cenevre Sözleşmeleri’nden alan “Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu” ise, 190’a yakın ülkeden bileşeniyle Cenevre merkezli olarak faaliyet göstermektedir. Kıtasa denebilecek beş

büyük bürosu ve 14 bölgesel bürosu olan Federasyon, her iki yılda bir tüm ulusal yapıların toplanmasıyla oluşan *Genel Kurultarı*ndan seçilen *Genel Sekreteri* tarafından yönetilmektedir. Yürütme göreviye *Yönetim Kurulu*'na (*Governing Board*) aittir.

Eleştiriler

en ciddi eleştirilerin başında, “yardım” sürecinde kimi dinî, siyasi, kültürel ve ideolojik kötüye kullanmalarının önüne geçme konusunda yeterli özenin her zaman gösterilmediği gelmektedir. daha kategorik bir eleştiriye göreyse, her durumda “merhamet” kavramının bizatihi kendisi sorunludur; zira “merhamet” ancak asimetrik/hiyerarşik bir ilişki çerçevesinde ve kimi beklentiler üzerinden sunulur ya da inşa edilir. Bir diğer eleştiriye, Kızılhaç ve Kızılay yapılarının kimi bölgesel sorunlarda ve özellikle de uluslararasılaşmış iç çatışmalarda bağışçı ve destekçi ülke/devlet politikalarından bağımsız hareket etme konusunda her zaman çok özenli olmadığıdır. Yardım ekiplerinin içine resmî/askeri unsurların “sızması”na karşı yeterli önlemlerin alınmadığı bu bağlamda en sık tartışılan konudur. “Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu” bileşenlerinin

çatışma ortamlarının mağduru olduğu durumların sayısı da epeyce fazladır. Kabul gören amblemlerin de yardımıyla usulüne uygun olarak açıkça işaretlenen hastanelerin, mülteci kamplarının vb. insani tesislerin örneğin “teröristlerin barındırıldığı” vb. gerekçelerle askerî hedef olduğu durumlara sıklıkla rastlanmaktadır. Temel bir uluslararası insancıl hukuk yükümlülüğünün ağır bir şekilde ihlali anlamına da gelen bu gibi gelişmeler, ilgili bileşenlerin faaliyetlerini yürütmesi önünde ciddi bir engel de olabilmektedir.

Amblem Sorunu

Temel insancıl hukuk metinleri çerçevesinde özellikle çatışma alanında bir anlamda dokunulmazlık sağlayan haklardan yararlanarak faaliyetlerini yürütebilen Kızılhaç ve Kızılay bileşenleriyle

Aşağıdaki antlaşmaların hangisiyle ulus devletlerin egemenlikleri kabul edilmiştir?

- A. 1856 Paris Antlaşması
- B. 1949 Washington Antlaşması
- C. 1951 Paris Antlaşması
- D. 1648 Westphalia Antlaşması**
- E. 1878 Berlin Antlaşması

Avrupa bütünleşmesinin ilk somut adımı olan Schuman Deklerasyonu hangi tarihte açıklanmıştır?

- A. 1951
- B. 1865
- C. 1844
- D. 1950**
- E. 1957

2012 itibarıyla BM Güvenlik Konseyi'nin kaç üyesi vardır?

- A. 15**
- B. 12
- C. 11
- D. 14
- E. 13

Aşağıdakilerden hangisi Birleşmiş Milletler'in resmi dillerinden birisi **değildir**?

- A. İspanyolca
- B. İtalyanca**
- C. Çince
- D. Rusça
- E. Arapça

Federal Almanya NATO'ya hangi tarihte katılmıştır?

- A. 1989
- B. 1955**
- C. 1999
- D. 1950
- E. 1991

Aşağıdaki ülkelerden hangisi 1999 yılında NATO ittifakına dahil olmuştur?

- A. Litvanya
- B. Bulgaristan
- C. Slovakya
- D. Slovenya
- E. Çek Cumhuriyeti**

1944 yılında kararlaştırılan ve II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle uygulanan uluslararası ekonomik ve finansal sistem aşağıdaki hangi adla anılmaktadır?

- A. New York
- B. Vesailles
- C. **Bretton Woods**
- D. New Hampshire
- E. Camp David

Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası'nda (IBRD) oy gücü **en yüksek** devlet aşağıdakilerden hangisidir?

- A. İngiltere
- B. Japonya
- C. Almanya
- D. Çin
- E. **Amerika Birleşik Devletleri**

Türkiye NATO'ya hangi tarihte katılmıştır?

- A. **1952**
- B. 1948
- C. 1949
- D. 1961
- E. 1950

Uluslararası örgütler disiplinde uluslararası rejim ne anlama gelmektedir?

- A. Devletlerin yönetim şekli
- B. Meşruiyet
- C. Uluslararası örgütlerin yönetim şekli
- D. **Kurallar bütünü**
- E. Uluslararası sistemdeki büyük devlet sayısı

Güvenlik Toplumu teorisini geliştiren düşünürlerin ilham aldığı uluslararası örgüt hangisidir?

- A. **Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü**
- B. Birleşmiş Milletler
- C. Milletler Cemiyeti
- D. Avrupa Konseyi
- E. Avrupa Birliği

Uluslararası Rejim Teorisi'ne ilişkin aşağıdakilerden hangisini **söyleyemeyiz**?

- A. **Uluslararası ilişkiler disiplini içinde realizm geleneği içinde ortaya çıkan bir teoridir**
- B. Uluslararası Rejim Teorisi'ne göre uluslararası rejim bir kurallar bütünüdür.
- C. Uluslararası Rejim Teorisi'ne göre belirli alanlarda genel kabul gören "kurallar, ilkeler, karar alma süreçleri" olarak rejimler devletlerin ve hükümetlerin algıları, davranışları ve eylemleri üzerinde etkili olmaktadır
- D. David Mitran'y'nin fonksiyonel işbirliği ve örgütlenme konusundaki tespitlerinden faydalanmıştır
- E. Devletler arası ilişkilerde ortaya çıkan bu rejimler zaman içinde özerklik kazanmaktadır

Aşağıdakilerden hangisi kolektif güvenlik örgütüdür?

- A. **NATO**
- B. AGİT
- C. Avrupa Konseyi
- D. Uluslararası Af Örgütü
- E. İslam İşbirliği Örgütü

Aşağıdakilerden hangisi BM Antlaşması'nın 2. Maddesiyle kabul edilen temel ilkelerden biri **değildir**?

- A. Üyeler uluslararası uyuşmazlıklarını barışçı yollarla çözeceklerdir
- B. Üye olmayan devletler de dünya barışı için BM ilkelerine uygun hareket edeceklerdir
- C. **Savaş yasaklandığı için üye devletler ilişkilerinde savaşa başvurmayacaklardır**
- D. Üyeler Antlaşma'dan doğan yükümlülüklerini iyi niyetle yerine getireceklerdir
- E. Aleyhine yaptırım kararı alınan devlete yardım etmekten üyeler kaçınacaklardır

Aşağıdakilerden hangisi BM'nin temel organlarından biri **değildir**?

- A. Sekreterlik
- B. **İnsan Hakları Mahkemesi**
- C. Vesayet Konseyi
- D. Ekonomik ve Sosyal Konsey
- E. Genel Kurul

NATO'nun uyguladığı Barış İçin Ortaklık (BİO) projesinin genel amacı nedir?

- A. Avrupa'da demokrasiyi güçlendirmek
- B. Rusya'nın gücünü dengelemek
- C. Avrupa'da barışı sağlamak
- D. **Avrupa'da güç boşluğunu doldurmak**
- E. Alman sorununa çözüm bulmak

Doğu Bloku ülkeleri ile Batı İttifakı (NATO) arasında 1947'den 1991'e kadar devam etmiş olan uluslararası siyasi ve askeri sürece ne ad verilir?

- A. Karşılıklı Bağımlılık
- B. Barış İçin Ortaklık Süreci
- C. **Soğuk Savaş**
- D. Akdeniz Diyalogu
- E. Westphalia Düzeni

Uluslararası Para Fonu'na (IMF) ilişkin aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?

- A. IMF, BM'nin uzmanlık kuruluşlarından birisidir
- B. Her üye ülkenin sabit oyunun yanında, Fon sermayesine katkısı ölçüsünde (kotası) değişken oyu bulunmaktadır
- C. Bir ülkenin kotası ne kadar fazla ise karar alma sürecinde ağırlığı da o ölçüde fazla olmaktadır
- D. **IMF, BM'den idari ve mali açıdan bağımsız bir örgüt değildir**
- E. IMF ağırlıklı oy yöntemini kullanır

Türkiye Uluslararası Para Fonu'na (IMF) hangi tarihte katılmıştır?

- A. 1947
- B. 1954
- C. 1999
- D. **1949**
- E. 1987

Aşağıdaki devletlerden hangisi 1948 yılında oluşturulan Brüksel Pakti'nin kurucularındandır?

- A. **Federal Almanya**
- B. Fransa
- C. İngiltere
- D. Lüksemburg
- E. Hollanda

Truman Doktrini hakkında aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Hem Yunanistan hem de Türkiye bu kapsamda yardım almıştır
- B. 1947 yılında ilan edilmiştir
- C. Sovyet tehdidine karşı hazırlanmış bir plandır
- D. **ABD Dışişleri Bakanı Harry Truman tarafından ilan edilmiştir**
- E. Tehdit altındaki devletlere mali ve askeri yardım sözü verilmiştir

Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına liderlik eden ABD Başkanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A. **Thomas Woodrow Wilson**
- B. James Monroe
- C. John Adams
- D. Herbert Clark Hoover
- E. Thomas Jefferson

Uluslararası Adalet Divanı (UAD) konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Divan uluslararası antlaşmaların yorumlanması konusunda yetkilidir
- B. Divan üyeleri kendi devletlerini temsilen Divan'da yer almazlar
- C. UAD yetkili BM organlarına gerekli durumlarda danışma görüşü verebilir
- D. Divan önündeki bir davaya taraf olan devletler için Divan kararı bağlayıcıdır
- E. **BM'ye üye olmakla devletler UAD'nin zorunlu yargı yetkisini kabul ederler**

Milletler Cemiyeti'nin de eski merkezi olan aşağıdaki şehirlerden hangisi, Birleşmiş Milletler'in ikinci bir genel merkezi olarak çalışır?

- A. **Cenevre**
- B. Pekin
- C. Amsterdam
- D. Roma
- E. Viyana

Amerika Birleşik Devletleri'nin kolektif bir güvenlik örgütünde yer almasının yolunu açan gelişmenin aşağıdakilerden hangisi olduğu söylenebilir?

- A. Brüksel Pakti'nin kurulması
- B. **Vandenberg Kararı**
- C. Marshall Planı
- D. Truman Doktrini
- E. Batı Avrupa Birliği'nin kurulması

Aşağıdakilerden hangisi Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'nin NATO üyeliğini desteklemeye başlamasının temel nedenlerinden biri **değildir**?

- A. Türk askeri birliğinin Kore Savaşı'nda gösterdiği üstün performans
- B. Sovyet topraklarına yakın yerlerde hava üslerine sahip olmak
- C. **Az gelişmiş Batılı ülkeleri ekonomik açıdan desteklemek**
- D. Sovyet etkisinin Orta Doğu'da artmasını engellemek
- E. İttifakın Balkanlar üzerindeki etkisini artırmak

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) yerine 1995 yılında aşağıdaki uluslararası örgütlerden hangisi kurulmuştur?

- A. Uluslararası Para Fonu
- B. Dünya Ekonomik Forumu
- C. **Dünya Ticaret Örgütü**
- D. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
- E. Dünya Bankası

Aşağıdaki ülkelerden hangisi 1931 yılında, ABD ve Rusya'ya karşı önemli bir hamle yapıp Mançurya'yı işgal ederek bölgenin doğal kaynakları ve tarım arazileri sayesinde 1929 krizini atlarmaya çalışmıştır?

- A. Fransa
- B. İngiltere
- C. **Japonya**
- D. İtalya
- E. Çin Halk Cumhuriyeti

Aşağıdaki ülkelerden hangisi Avrupa Konseyi'nde gözlemci statüsüne sahip ülkelerden birisi **değildir**?

- A. Vatikan
- B. Japonya
- C. **Türkiye**
- D. Kanada
- E. Amerika Birleşik Devletleri

Aşağıdaki hangi gelişmeyle Avrupa Toplulukları'ndan Avrupa Birliği'ne geçiş sağlanmıştır?

- A. Avrupa Tek Senedi Antlaşması
- B. Roma Antlaşmaları
- C. **Maastricht Antlaşması**
- D. Schuman Deklarasyonu
- E. Lizbon Antlaşması

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu Kuran Antlaşma hangi tarihte imzalanmıştır?

- A. 1963
- B. 1951
- C. 1945
- D. 1957**
- E. 1919

Milletler Cemiyeti'nin temelinde yer alan felsefi/siyasi akım aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Realizm
- B. İnşacılık
- C. Neorealizm
- D. İdealizm**
- E. Feminizm

Aşağıdaki hangi kıtadan bugüne kadar BM Genel Sekreteri **seçilmemiştir**?

- A. Asya
- B. Avrupa
- C. Afrika
- D. Kuzey Amerika**
- E. Güney Amerika

Birleşmiş Milletler'in genel merkezi aşağıdaki şehirlerden hangisindedir?

- A. Moskova
- B. New York**
- C. Londra
- D. Tokyo
- E. Paris

Soğuk Savaş hakkında aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Uluslararası siyasi ve askeri bir gerginliktir
- B. Silahlı bir çatışmadır**
- C. 1947-1991 yılları arasında sürmüştür
- D. İdeolojik bir savaştır
- E. Doğu Bloku ile Batı İttifakı arasında gerçekleşmiştir

Aşağıdakilerden hangisi NATO'nun karar alma mekanizması çerçevesindeki usul ve mekanizmalardan biri değildir?

- A. Oyçokluğu**
- B. Sessizlik süreci
- C. Danışma
- D. Veto

Aşağıdakilerden hangisi bir devletin "komşuyu zarara sokmak" (beggar thy neighbor) politikasının unsurlarından biri **değildir**?

- A. Devalüasyon uygulamasına gitmek
- B. Kendi istihdam seviyesini artırmak
- C. Dünya ticaret hacmini artırmak**
- D. Kendi üretim seviyesini korumak
- E. Toplam talebi ithal mallardan yurtiçi mallara kaydırmak

Uluslararası Kalkınma Birliği aşağıdakilerin hangisinin bünyesinde faaliyete geçmiştir?

- A. Uluslararası Para Fonu
- B. Afrika Birliği
- C. Avrupa Birliği
- D. Birleşmiş Milletler
- E. Dünya Bankası**

Aşağıdakilerden hangisi Birleşmiş Milletler'in ana komitelerinden birisi **değildir**?

- A. Toplumsal, İnsancıl ve Kültürel İşler Komitesi
- B. Siyasi İşler ve Güvenlik Komitesi
- C. Hukuk İşleri Komitesi
- D. Bölgeler Komitesi**
- E. Ekonomik ve Mali İşler Komitesi

Aşağıdakilerden hangisi IMF'nin nihai karar alma organıdır?

- A. Güvernörler Konseyi**
- B. Davos Ekonomik Forumu
- C. IMF Başkanı
- D. İcra Direktörleri Kurulu
- E. Dünya Bankası Genel Kurulu

Aşağıdakilerden hangisi Birleşmiş Milletler'in Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında **yer almaz**?

- A. Cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi
- B. Bebek doğum oranlarının azaltılması**
- C. Aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi
- D. Anne sağlığının iyileştirilmesi
- E. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması

Aşağıdakilerden hangisi Birleşmiş Milletler'in ana organlarından birisi **değildir**?

- A. Genel Kurul
- B. Ekonomik ve Sosyal Konsey
- C. Ombudsman**
- D. Vesayet Konseyi
- E. Güvenlik Konseyi

BM Güvenlik Konseyi'ne üyelik ve oy kullanımı hakkında aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Konsey'in bir konuda karar verebilmesi için sürekli üyelerin olumsuz oy kullanmaması gerekir
- B. Sürekli olmayan üyelerin veto hakkı bulunmamaktadır
- C. Konsey'in bir konuda karar verebilmesi için 9 devletin olumlu oyu gerekir
- D. Sürekli üyelerden birinin Konsey'de oylamaya katılmaması veto olarak değerlendirilir**
- E. Konsey'in toplam 15 üyesi vardır

Uluslararası Rejim Teorisi'ne ilişkin aşağıdakilerden hangisini **söyleyemeyiz**?

- A. Devletler arası ilişkilerde ortaya çıkan bu rejimler zaman içinde özerklik kazanmaktadırlar

- B. Uluslararası ilişkiler disiplini içinde realizm geleneği içinde ortaya çıkan bir teoridir**
- C. Uluslararası Rejim Teorisi'ne göre belirli alanlarda genel kabul gören "kurallar, ilkeler, karar alma süreçleri" olarak rejimler devletlerin ve hükümetlerin algıları, davranışları ve eylemleri üzerinde etkili olmaktadır
- D. Uluslararası Rejim Teorisi'ne göre uluslararası rejim bir kurallar bütünüdür.
- E. David Mitrany'nin fonksiyonel işbirliği ve örgütlenme konusundaki tespitlerinden faydalanmıştır

Aşağıdaki isimlerden hangisi savaşın imkânsız hale geldiği bir uluslararası toplum modeli "güvenlik toplumu" modelini ileri sürmüştür?

- A. Hans Morgenthau
B. Aristide Briand
C. Karl Deutsch
D. Jean Monnet
E. Kenneth Waltz

Aşağıdaki ülkelerden hangisi BM Güvenlik Konseyi'nin beş sürekli üyesinden biri değildir?

- A. Almanya**
B. İngiltere
C. Rusya Federasyonu
D. ABD
E. Çin

Aşağıdakilerden hangisi BM Antlaşması'nın 1. Maddesi'nde de sözü edilen örgütün temel ilkelerinden biri **değildir**?

- A. Dünya barışı
B. Uluslar arasında dostça ilişkiler
C. Üyeler arasında hak eşitliği
D. Üyeler arasında politik eşitlik
E. Ulusların self determinasyon hakkı

Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin NATO üyesi olma çabasının temel nedenlerinden biri **değildir**?

- A. Yunanistan'ın genişlemeci politikalarına engel olunacağı düşüncesi**
B. Ulusal güvenliğin ittifak üyeliğiyle sağlanacağı inancı
C. Dış ekonomik ve askeri yardımların ittifak üyeliğiyle artacağı inancı
D. Sovyetler Birliği'nden tehdit algılanması
E. İttifak üyeliğinin benimsenen Batıcı dış politikanın doğal sonucu olarak görülmesi

NATO Parlamenter Asamblesi'ne kaç Türk Parlamenter katılmaktadır?

- A. 15
B. 8
C. 22
D. 9
E. 5

İlk kurulan ve çağdaş uluslararası örgütlerin öncülü olan örgüt aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Alman Siyasal Birliği
B. Viyana Kongresi
C. Ren Nehri Komisyonu
D. Avrupa Uyumu
E. Zollverein

Milletler Cemiyeti'nin de eski merkezi olan aşağıdaki şehirlerden hangisi, Birleşmiş Milletler'in ikinci bir genel merkezi olarak çalışır?

- A. Pekin
B. Roma
C. Amsterdam
D. Cenevre
E. Viyana

Aşağıdaki devletlerden hangisi NATO'nun kurucu üyelerinden biridir?

- A. Federal Almanya
B. İspanya
C. Slovenya
D. İzlanda
E. Yunanistan

NATO'nun en yetkili karar organı aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Konsey**
B. Savunma Planlama Komitesi
C. Sayıştay
D. Askeri Komite ve Komutanlıklar
E. Genel Sekreter

Aşağıdakilerden hangisi Dünya Bankası Grubu'nu oluşturan beş uzman örgütten biri **değildir**?

- A. Çok Taraflı yatırım Garanti Ajansı (MIGA)
B. Uluslararası Finans Kurumu (IFC)
C. Uluslararası Para Fonu (IMF)
D. Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD)
E. Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)

Dünya Ticaret Örgütü hangi tarihte kurulmuştur?

- A. 1999
B. 1995
C. 1989
D. 1991
E. 2001

Uluslararası örgütlerin diğer

örgütlerden **temel** farkı nedir?

- A. Devlet dışındaki aktörlerin üye olabilmesi
B. Devletlerin sınırlarını aşan faaliyetlerde bulunması
C. Devletlerin egemenlik alanlarında daraltma yaratması
D. Sivil toplum örgütlerinin girişimiyle kurulması

- E. Devletlerin ulusal çıkarlarını değil bireylerin çıkarlarını savunması

“Önce Rusya” (Russia first) hangi devletin işlemiş olduğu bir politikadır?

- A. Türkiye
B. Rusya Federasyonu
C. İran
D. ABD
E. Çin Halk Cumhuriyeti

İşlevselcilik teorisine göre, uluslararası örgütlerin yerine getireceği işlevleri belirleyen temelfaktör nedir?

- A. Toplumlar arası ilişkiler
B. İhtiyaçlar
C. Ekonomik kaygılar
D. Teknolojik gelişme

Milletler Cemiyeti’nin mirasını devralan Birleşmiş Milletler (BM) örgütü, temel merkezini 1946 yılında hangi şehre taşımıştır?

- A. Londra
B. Paris
C. New York
D. Berlin
E. Cenevre

Aşağıdaki ülkelerden hangisi 1999 yılında NATO ittifakına dahil olmuştur?

- A. Litvanya
B. Bulgaristan
C. Slovenya
D. Çek Cumhuriyeti
E. Slovakya

II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa’nın yeniden yapılandırılması için Marshall Planı çerçevesinde aşağıdaki hangi örgüt kurulmuştur?

- A. Varşova Paktı
B. Şangay İşbirliği Örgütü
C. Batı Avrupa Birliği
D. Milletler Cemiyeti
E. Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü

Uluslararası aktörler arasında ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık hangi benzetme ile açıklanmaktadır?

- A. Örümcek ağı**
B. Küresel ölçek
C. Bilardo topu
D. Satranç tahtası
E. Kara kutu

Alman devletleri arasında gümrük birliği (Zollverein) hangi tarihte kurulmuştur?

- A. 1818**
B. 1856
C. 1881
D. 1901
E. 1815

Aşağıdaki ülkelerden hangisi 1948 yılında Brüksel Paktı olarak bilinen ittifak antlaşmasında imzası bulunmamaktadır?

- A. Belçika
B. Amerika Birleşik Devletleri
C. Fransa
D. İngiltere
E. Lüksemburg

Ülkelerin kendi üretim ve istihdam seviyesini korumak veya artırmak için ithalatı kısıtlayıcı önlemler ve devalüasyon uygulamalarıyla bir yandan toplam talebi ithal mallardan yurt içi üretime doğru kaydırması diğer yandan ihracatı artırması sonucu ticaret ortaklarında dış ticaret açığına ve işsizliğe yol açan politikaya ne ad verilir?

- A. Geçiş ekonomileri
B. En çok kayırlan ülke kuralı
C. Washington konsensüsü
D. Komşuyu zarara sok politikası
E. Destekleme düzenlemesi

Birleşmiş Milletler Antlaşması hangi tarihte yürürlüğe girmiştir?

- A. 1954
B. 1945
C. 1933
D. 1932
E. 1941